

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Barbora Tauchmanová

**Britská koloniální správa v Keni
a povstání Mau Mau**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autorka práce: Barbora Tauchmanová

Vedoucí práce: Mgr. Jan Váška

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

TAUCHMANOVÁ, Barbora. *Britská koloniální správa v Keni a povstání Mau Mau*. Praha, 2014. 56 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra západoevropských studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Váška.

Abstrakt

Tato bakalářská práce *Britská koloniální správa v Keni a povstání Mau Mau* si klade za cíl popsat nejdůležitější kroky koloniální správy v britské kolonii během mimořádného stavu v letech 1952 až 1960, nastínit pohled Britů na Keňany v tomto období a na několika příkladech ukázat, zda a nakolik byla v 50. letech britská administrativa v Keni autonomní na centrální vládě v Londýně. Mimořádný stav vyhlášený v roce 1952 měl přispět k rychlému potlačení povstání protikoloniálního militantního hnutí Mau Mau, jehož většinu tvořil kmen Kikujů, a k ochraně evropských osadníků v Keni. Spor, který byl dříve vnímán jako rasový boj Afričanů proti bílým Evropanům, byl však ve skutečnosti vnitřním sporem v kmeni Kikujů, jehož katalyzátorem byly kroky britské koloniální správy. Tato práce se událostem 50. let v Keni věnuje ve čtyřech hlavních kapitolách. První kapitola nastiňuje vývoj kolonie do roku 1952 a historický úvod úzce navazuje na druhou kapitolu, která odpovídá na otázku, jaké kroky podnikli Britové proti Mau Mau. Tato druhá kapitola se věnuje nejdůležitějším operacím a programům Britů, které ovlivnily průběh mimořádného stavu. Třetí kapitola nabídne stručný exkurs v podobě rozboru britského pohledu na Mau Mau, s důrazem na jeden z fenoménů povstání a na pohled britského tisku a akademiků na celé hnutí. Čtvrtá kapitola odpovídá na výzkumnou otázku, zda a do jaké míry bylo jednání koloniální správy založeno na vlastní iniciativě.

Abstract

This bachelor thesis *British colonial government in Kenya and the Mau Mau uprising* describes the most important measures taken by the British colonial government during the State of Emergency in Kenya (1952-1960), outlines the British point of view on Kenya and through several examples attempts to analyze the extent of autonomy of the British colonial administration in Kenya. The State of Emergency was

declared in 1952 in order to protect the white settlers in Kenya and to quickly crush the uprising of the anti-colonial militant Mau Mau movement, which was formed mainly by the members of the Kikuyu tribe. Although the dispute used to be perceived as a racial struggle of Africans against Europeans, it was in fact an internal fight in the Kikuyu tribe incited by the measures taken by the British colonial government. This thesis looks into the events in Kenya during the 1950s in four main chapters. First chapter presents the colony's development up to 1952 and the historic introduction follows up with the second chapter. Second chapter should answer the question of which measures have been taken against Mau Mau and describes the most important operations and programmes that have influenced the course of the State of Emergency. Third chapter contains a short outline of the British point of view on the Mau Mau movement, one of the uprising's phenomenon and the perspective of the British press and academics on the movement. Fourth chapter answers the research question – if and to what degree was the conduct of the colonial government based on its own initiative.

Klíčová slova

kolonialismus, koloniální správa, Afrika, britská kolonie, Keňa, Mau Mau, mimořádný stav, Kikujové

Keywords

colonialism, colonial government, Africa, British colony, Kenya, Mau Mau, State of Emergency, Kikuyu tribe

Rozsah práce

86 309 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15.5. 2014

Barbora Tauchmanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Janu Váškovi za jeho vstřícnost, vedení práce a poskytnutí velmi cenných rad a připomínek. Za rady a náměty k práci děkuji také vedoucímu bakalářského semináře PhDr. Vítu Smetanovi, PhD..

**INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ
PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE**

Jméno:

Barbora Tauchmanová

E-mail:

tauchmanovab@gmail.com

Semestr:

LS 2013/2014

Akademický rok:

2013/2014

Název práce:

Britská koloniální správa v Keni a povstání Mau Mau

Předpokládaný termín dokončení:

LS 2013/2014

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Vít Smetana, PhD.

Vedoucí práce (není povinné):

Mgr. Jan Váška

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Tato bakalářská práce by měla nabídnout jasnější pohled na situaci v Keni v 50. letech 20. století. Právě v letech 1952-1960 probíhalo v této britské kolonii takzvané povstání Mau Mau, na nějž musela britská koloniální správa reagovat. Reakci Britů a kroky, které správa v Keni podnikla, tato práce analyzuje a nabídne lepší porozumění v otázce, nakolik bylo jednání koloniální správy autonomní na londýnské vládě.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Předpokládaným cílem této bakalářské práce je nejprve shrnout co bylo povstání Mau Mau a uvést do kontextu průběh povstání. Cílem práce ovšem není věnovat se vnitropolitické situaci - autorka se zaměří především na britskou stranu závažného problému, který pro Brity nezvládnutá situace v Keni představovala. V práci tak budou rozebrány klíčové kroky britské koloniální správy. Důležitou částí práce bude i otázka, do jaké míry bylo jednání koloniální správy autonomní.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

V roce 1895 vznikl na území dnešní Keni britský protektorát, který se v roce 1920 transformoval do Keňské kolonie. Kolonie patřila Velké Británii a Britové zde využívali především kvalitní půdu a místní pracovní sílu. Domorodí Afričané, především kmen Kikujů, se ale zde již od začátku britských koloniálních snah stavěli koloniální správě na odpor. Povstání Mau Mau, které mezi roky 1952 a 1960 zasáhlo Keňu, tak lze chápat jako jakési vyvrcholení protikoloniálních snah. Britové reagovali na tuto "občanskou neposlušnost" a násilné vystupování domorodců administrativními i vojenskými kroky. Z britského pohledu, jemuž se práce bude věnovat, šlo tedy o reakci na situaci, která se nebezpečně vymkla kontrole. Ve středu vyhroceného sporu, který můžeme nazvat

koloniální válkou, stála rozhodnutí koloniální správy, kterým bude v této práci věnován největší prostor.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Tato bakalářská práce bude mít několik hlavních částí. Cílem jednotlivých kapitol bude analyzovat klíčové kroky britské koloniální správy v období povstání a především rozebrat, do jaké míry bylo její jednání založeno na vlastní iniciativě. Autorka v této práci nejprve rozebere průběh povstání Mau Mau a jeho význam. Dále se práce bude věnovat povstání z pohledu kolonialistů - co pro ně povstání znamenalo a jak na něj reagovali. Zde bude pozornost věnována jednotlivým aspektům britské koloniální správy během povstání (zadržovací tábory, Swynnertonův plán, operace Jock Scott a Anvil). Autorka prostřednictvím práce s dokumenty a sekundární literaturou odpoví na otázku spojenou s mírou autonomie koloniální správy. Práce by také měla nabídnout širší porozumění důsledkům povstání a otázkám, jež toto téma otevírá.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

- David Anderson, *Histories of the Hanged: The Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: W.W. Norton, 2005).
- Bruce J. Berman, "Nationalism, Ethnicity and Modernity: The Paradox of Mau Mau", *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 181-206, <http://www.jstor.org>.
- Daniel Branch, "The Enemy within: Loyalists and the War against Mau Mau in Kenya", *The Journal of African History* 48, č. 2 (2007): 291-315, <http://www.jstor.org>.
- Julie F. Codell, *Imperial co-histories: national identities and the British and colonial press* (Madison: F. Dickinson University Press, 2003).
- John D. Hargreaves, *Decolonisation in Africa* (London: Longman, 1990).
- Ronald Hyam, *Britain's declining empire: the road to decolonisation, 1918-1968* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006).
- John Lonsdale, "Mau Mau of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya", *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org>.
- William R. Louis, *Ends of British imperialism: the scramble for empire, Suez and decolonization: collected essays* (London: I.B. Tauris, 2006).
- David Sanders, *Losing an empire, finding a role: British foreign policy since 1945* (Basingstoke: Macmillan Education, 1990).
- David T. Throup, "The Origins of Mau Mau", *African Affairs* 84, č. 336 (1985), 399-433, <http://www.jstor.org>

Podpis studenta a datum

5.11.2013

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	2
Rozbor literatury	3
Terminologie	6
1 Britská východní Afrika a kolonie Keňa.....	7
1.1 Keňa 1920 – 1944	8
1.2 Keňa 1944 - 1950.....	9
1.3 Keňa 1950 – 1952	10
2 Povstání Mau Mau a britská koloniální správa	13
2.1 Operace Jock Scott.....	13
2.2 Ozbrojené síly v Keni a vojenské operace.....	15
2.3 Program „chráněných vesnic“ a program kapitulace.....	18
2.4 Kikujská domobrana	21
2.4.1 Masakr v Lari	23
2.5 Operace Anvil	24
2.6 Zadržovací a pracovní tábory	26
2.7 Vývoj po operaci Anvil a konec vojenských operací	28
3 Britové a pohled na fenomén Mau Mau.....	31
3.1 Přísahy	31
3.2 Britský tisk, akademici a Mau Mau	33
4 Otázka autonomie britské koloniální správy v Keni	36
4.1 Iniciativa Britů v Keni	36
4.2 Masakr v táboře Hola.....	37
4.3 Soud s kapitánem Griffithsem	39
4.4 Komunikace mezi Keňou a Londýnem	41
4.5 Děni v táborech ve výpovědích	42
Závěr.....	44
Summary	46
Použité zdroje.....	48
Prameny.....	48
Sekundární literatura	51
Seznam příloh.....	54
Přílohy.....	54

Úvod

V červnu 2013 skončil v Londýně u Nejvyššího soudu proces, který se od roku 2011 zabýval žalobou čtyř Keňanů. Ndiku Mutua, Paulo Nzili, Wambugu Nyingi a Jane Muthoni Mara, zastupováni Keňskou komisí pro lidská práva a právnickou kanceláří Leigh Day, žalovali britskou vládu za mučení a špatné zacházení v zadržovacích táborech během povstání Mau Mau v 50. letech 20. století.

Obžaloba se během soudního procesu soustředila především na výpovědi postarších Keňanů a na analýzu koloniálních dokumentů, které v roce 2011 britská vláda pro potřeby soudu odtajnila trojčlennému týmu expertních svědků. K žalobě se později připojilo dalších 5 228 Keňanů a v polovině roku 2013 oznámil ministr zahraničí William Hague, že oběti vystavené mučení obdrží kompenzaci ve výši téměř 20 milionů liber. Celému soudnímu procesu se v jeho průběhu dostalo velké mediální pozornosti. Zejména anglicky psaná média se prostřednictvím probíhajícího soudního řízení věnovala také událostem padesátých let v bývalé kolonii.

Hnutí Mau Mau, jehož většinu tvořil kmen Kikujů, bojovalo proti koloniální správě zejména za navrácení zabrané půdy. V roce 1952 vyhlásil tehdejší guvernér Keni, sir Evelyn Baring, v kolonii mimořádný stav. Koloniální správa a také armáda se snažily potlačit povstání militantního hnutí Mau Mau, a chránit tak evropské osadníky, kteří do britské kolonie přicházeli již od počátku 20. století. Později se ale z protikoloniálního boje Kikujů stala občanská válka, protože se na stranu Britů postavily jednotky kikujské domobrany a takzvaní lojalisté. Během mimořádného stavu, který trval osm let, podnikla britská koloniální správa sérii kroků, které měly povstání potlačit. Tyto kroky mířily především na kmen Kikujů, který byl problémem nedostatku půdy nejvíce zasažen.

Spor, který byl dříve vnímán jako rasový boj Afričanů proti bílým Evropanům, byl ve skutečnosti vnitřním sporem v kmeni Kikujů, jehož katalyzátorem byly kroky britské koloniální správy. Tato práce se těmto událostem věnuje ve čtyřech hlavních kapitolách.

V historickém úvodu bakalářské práce je nejprve nastíněn vývoj Keni do roku 1952, který je z hlediska pochopení dějinných souvislostí velmi důležitý pro další kapitoly práce. Tato první kapitola se věnuje příchodu Britů do Keni, rozvoji politické scény v kolonii a vzniku keňských politických organizací.

Druhá kapitola by měla odpovědět na otázku, jaké kroky podnikli Britové proti Mau Mau. V této kapitole tedy jsou v několika podkapitolách přehledně nastíněny klíčové

kroky britské koloniální správy během mimořádného stavu. Pozornost je zde věnována operacím *Jock Scott* a *Anvil*, takzvaným „chráněným vesnicím“ a také kikujské domobraně, která svým vznikem a aktivním působením změnila charakter boje mezi Brity a Kikuiji.

Třetí kapitola nabídne stručný exkurs v podobě rozboru britského pohledu na Mau Mau, s důrazem na nejdiskutovanější fenomén povstání – přísahy – a s důrazem na pohled britského tisku a akademiků na celé hnutí. Čtvrtá kapitola by měla odpovědět na výzkumnou otázku, do jaké míry bylo jednání koloniální správy v Keni během mimořádného stavu založeno na vlastní iniciativě.

Autorka zastává názor, že koloniální správa v určitých případech podnikala kroky, o kterých až retrospektivně zpravovala Londýn, a přejímala iniciativu především v oblasti represí. Uvedená výzkumná otázka je dokázána na několika případech a její relevanci dokazuje i obnovený zájem historiků a veřejnosti o dění v Keni prostřednictvím aktuálního soudního procesu. Tato bakalářská práce neměla za cíl – a nebylo ani v jejích možnostech – postihnout všechny případy iniciativy Britů v Keni, otevírá však prostor pro další možné zkoumání chování Britů v Keni i pro zkoumání chování dalších koloniálních správ. Závěr práce nabídne shrnutí celé problematiky mimořádného stavu a povstání Mau Mau.

Tato bakalářská práce je odbornou statí, jejímž cílem je nabídnout přehledný text a systematickou syntézu poznatků získaných z primárních zdrojů i sekundární literatury. První a třetí kapitola budou nejvíce čerpat z analýzy sekundární literatury, zatímco druhá a čtvrtá kapitola využijí také dostupné primární zdroje, jakými jsou například archivní záznamy. Vzhledem k vybranému tématu je z hlediska metodologie tato práce kompilátem a autorka vybrala k analýze tematicky nejdůležitější charakteristiky tématu koloniální správy v Keni. Časově i teritoriálně je práce ohraničena povstáním Mau Mau v Keni v 50. letech 20. století.

Rozbor literatury

Česky psaná literatura před rokem 1989 se tématu kolonialismu věnovala, její použití však vzhledem k tendenčnosti není vhodné. Kniha Vladimíra Nálevky z roku 2004 *Čas soumraku* poskytuje důležitý, byť velmi stručný, úvod do tématu

kolonialismu a dekolonizace.¹ Nálevka zde přehledně shrnuje dekolonizační problematiku Afriky, které je ale věnována pouze jedna kapitola. Mimořádný stav v Keni, fenomén Mau Mau a cesta za nezávislostí jsou navíc ve stručnosti rozebrány na pouhých dvou stranách.² Absence další použitelné česky psané literatury o kolonialismu a Keni znamená, že všechny zdroje použité v této práci jsou anglicky psané. Přestože je výběr anglicky psané zahraniční literatury týkající se kolonialismu velmi široký, fenoménu Mau Mau a britské koloniální správě v Keni se samozřejmě věnuje jen část.

Zásadní syntetickou prací o problematice Mau Mau a keňské koloniální správě je kniha Davida Andersona *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire*.³ Anderson se dlouhodobě věnuje Keni a v současné době působí na Oxfordské univerzitě. Jeho kniha, která je velmi přínosným zdrojem pro tuto práci i pro celé téma Keni a Mau Mau, otevřela současnou debatu o dění v kolonii během povstání. Kniha svým rozsahem pomáhá uchopit téma Mau Mau a čerpá především z práce s archivy v Keni (KNA, Kenya National Archives) a v Británii (TNA, The National Archives).

Práce Huwa Bennetta *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* také primárně vychází z dokumentů dostupných v archivech.⁴ Bennettova kniha vyšla v roce 2013 v rámci cyklu *Cambridge Military Histories* a prezentuje mimo jiné obsah některých dokumentů, které britská vláda odtajnila v roce 2011 během soudního řízení na základě žaloby čtyř Keňanů. David Anderson i Huw Bennett působili na straně obžaloby jako expertní svědci a měli přístup k těmto novým dokumentům.

Třetím expertním svědkem obžaloby byla Caroline Elkins, jejíž kniha o dění během povstání Mau Mau vyhrála Pulitzerovu cenu a byla podnětem pro podání žaloby na britskou vládu.⁵ Autorka této práce se však knihu Caroline Elkins rozhodla nezařadit mezi použité zdroje, protože použitá metodologie a některé uvedené informace v její

¹Vladimír Nálevka, *Čas soumraku: Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce* (Praha: Triton, 2004).

²Ibid., 139-140.

³David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005).

⁴Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

⁵Caroline Elkins, *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya* (New York: Henry Holt, 2005).

knize vyvolaly kritiku a byly zpochybněny několika akademiky, kteří se tématu kolonialismu a Keni věnují.⁶

Ucelený pohled na otázku loajality Kikujů a jednání Britů nabízí kniha *Defeating Mau Mau, Creating Kenya* Daniela Branche, který působil mimo jiné na univerzitě v Yale a kromě této knihy napsal také mnoho odborných článků.⁷

Velmi hodnotným zdrojem je sbírka esejí s názvem *Mau Mau and the Nationhood*.⁸ Esej Joanny Lewis *Daddy Wouldn't Buy Me a Mau Mau* byla důležitá pro napsání třetí kapitoly této práce. Joanna Lewis využila k analýze pohledu Britů na Mau Mau prostřednictvím masových médií zejména archivy deníků *Daily Mail* a *Daily Mirror*, ke kterým autorka této bakalářské práce nemá přístup.

Téma této práce pokrývá kromě knih a esejí také řada článků v odborných periodikách. Mezi přední autory těchto článků patří již zmínění David Anderson⁹ a Daniel Branch¹⁰ a také Bruce J. Berman¹¹, John Lonsdale^{12, 13} či D.W. Throup¹⁴. Tyto články, získané ve většině případů prostřednictvím elektronické databáze, nabízejí pohled na různé aspekty fenoménu Mau Mau a dění v kolonii.

S výjimkou E.S. Atiena Odhiamba, keňského autora, který studoval v Keni a později žil ve Spojených státech, využívá tato práce díla britských autorů, a nabízí tak spíše „britský obraz“ událostí v Keni, byť je obraz těchto událostí vůči Britům často kritický.

⁶ Caroline Elkins, „Alchemy of the Evidence: Mau Mau, the British Empire, and the High Court of Justice“, *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 39, č. 5 (2011): 731-748, <http://www.tandfonline.com> (staženo 4.2.2014)

⁷ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009).

⁸ E.S. Atieno Odhiambo et al., eds., *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* (Oxford: James Currey, 2003).

⁹ David M. Anderson, „Master and Servant in Colonial Kenya, 1895-1939“, *Journal of African History* 41, č. 3 (2000): 459-485, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2. 2014).

¹⁰ Daniel Branch, „The Enemy Within: Loyalists and the War against Mau Mau in Kenya“, *The Journal of African History* 48, č. 2 (2007): 291-315, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10. 2013).

¹¹ Bruce J. Berman, „Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 181-206, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013).

¹² John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013).

¹³ John Lonsdale, „KAU's Cultures: imaginations of community and constructions of leadership in Kenya after the Second World War“, *Journal of African Cultural Studies* 13, č.1 (2000): 107-124, <http://www.jstor.org> (staženo 26.11.2013).

¹⁴ David W. Throup, „The Origins of Mau Mau“, *African Affairs* 84, č. 336 (1985): 399-433, <http://www.jstor.org> (staženo 2.11.2013).

Ačkoliv se autorka během hledání vhodné sekundární literatury setkala s problémem nedostupnosti některých titulů, především díky objednaní knih ze zahraničí bylo možné tyto zdroje nakonec využít. Velký problém ale bohužel nadále představuje nedostupnost důležitých primárních zdrojů. Britský národní archiv (TNA) postupně digitalizuje svoji sbírku, dokumenty týkající se Keni však ve většině případů zatím digitalizovány nebyly.

Z České republiky tyto zdroje nejsou dosažitelné, a autorka proto pracovala se sekundární literaturou, která se o tyto archivní záznamy opírá. Další použité zdroje slouží k doplnění celkového obrazu, protože výše popsaná literatura a odborné časopisy poskytují dostatečný pohled na vybrané téma.

Terminologie

Kikujové jsou největší etnickou skupinou v Keni a hovoří kikujsky. V angličtině je tento kmen nazýván *Kikuyu* či *Gikuyu*, a toto označení pochází ze svahilštiny. Sami Kikujové si říkají *Agĩkũyũ*. Kikujové tvořili velkou část příslušníků hnutí Mau Mau, menší část tvořili zejména kmeny *Embu* a *Meru*. Lidé *Embu* a *Meru* také hovoří kikujsky, proto jsou pro potřeby této práce zahrnováni pod jednotné označení „Kikujové“, v souladu s ustáleným zvykem v anglické terminologii. Používání geografických označení vychází v této práci také z anglické terminologie, kde jsou podle potřeby uváděna jak místní, tak anglická označení (například *Fort Hall – Murang'a*).

Původ názvu militantního hnutí, o kterém tato práce pojednává, je nejasný a zůstává předmětem debat. Ačkoliv se objevují názory, že Mau Mau nemá žádný význam, nabízí se jiné vysvětlení původu těchto slov. Ve svahilštině je *ka* zdrobňující předponou a *ma* je naopak zesilující předponou, jejíž význam stoupá s opakováním. Slovo *mau* by tak vyznačovalo „něco většího než KAU“ (zkratka Keňské africké unie).¹⁵

¹⁵ John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 393.

1 Britská východní Afrika a kolonie Keňa

18. června 1895 vznikl Protektorát východní Afrika (také Britská východní Afrika). Většinu území Britské východní Afriky tvořilo území dnešních států Ugandy a Keni. V roce 1896 začala stavba takzvané Ugandské železnice (*Uganda Railway*) na trase Mombasa-Nyanza¹⁶. I přes náročné podmínky, ve kterých zemřelo přes dva tisíce osob, byla železnice dokončena za pět let. Na stavbě se kromě místního obyvatelstva podílela především početná skupina kvalifikovaných pracovníků z Indie, z nichž část ve východní Africe zůstala i po dokončení stavby, a utvořila tak indickou menšinu v Ugandě i v Keni. Díky rychlejší a snazší dopravě se začal více začal rozvíjet obchod v regionu.

Lepší podmínky pro dopravu zboží i osob začali od počátku 20. století využívat bílí osadníci. Evropané přicházeli do Keni již od roku 1902, aby zde na úrodné půdě (zejména v oblasti *Central Highlands*) pěstovali kávu a čaj. Počet Evropanů v Keni se každým rokem zvyšoval. Zatímco v roce 1905 bylo keňských osadníků 1 813, v roce 1914 jich bylo již pět a půl tisíce.¹⁷

S příchodem bílých osadníků vznikla poptávka po pracovní síle, která by pracovala na farmách Evropanů. Ačkoliv se zpočátku osadníci řídili legislativou platnou v Británii, v roce 1906 navrhl výbor tvořený osadníky nový pracovní zákon platný pro Keňu. Navrhovaný zákon byl poslán do Londýna ke schválení, kde byl přijat. Úředníci v Británii poznamenali, že nový pracovní zákon obsahuje ve skutečnosti poněkud zastaralá pravidla, ale že jsou zřejmě nezbytná pro „získání rozumných služeb od domorodců, kteří nejsou zvyklí na výhody a povinnosti pravidelné práce“. Velmi výhodné podmínky pro zaměstnavatele i osadníky znamenaly minimální ochranu pro najaté pracovníky.¹⁸ V roce 1907 vznikla Legislativní rada, kterou tvořili bílí osadníci. Společně s postupnou právní reformou, která byla vždy příznivě nakloněna směrem k Evropanům, se měnila také pravidla pro postih a tresty pro místní Afričany. Příznivá ekonomická situace evropských osadníků se rozvíjela stejně jako jejich politická moc.¹⁹

¹⁶ Viktoriino jezero

¹⁷ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 345.

¹⁸ David M. Anderson, „Master and Servant in Colonial Kenya, 1895-1939“, *Journal of African History* 41, č. 3 (2000): 459-485, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2. 2014), 461.

¹⁹ *Ibid.*, 463-464.

1.1 Keňa 1920 – 1944

V roce 1920 vznikla kolonie Keňa a do britské kolonie nadále přicházeli britští osadníci, kterých bylo rok po vzniku kolonie již téměř 10 000.²⁰ Dvacátá léta předznamenala pozdější vývoj politické scény v Keni. Harry Thuku, jeden z prvních podporovatelů afrického nacionalismu v Keni, založil Kikujskou organizaci (*The Kikuyu Organisation*), jejímž cílem bylo bránit africké zájmy v zemi. Ještě v roce 1920 však Thuku z organizace odešel a založil Asociaci mladých Kikujů (*Young Kikuyu Association*), která měla umírněně řešit ekonomické problémy zemědělsky orientovaných Kikujů.

Thukuovy názory se neseťkaly s pochopením u osadníků a Thuku byl několik let bez obvinění zadržován v různých částech země. Po svém propuštění se tento bývalý zaměstnanec koloniální správy přidal ke Kikujské centrální asociaci (*KCA, Kikuyu Central Association*), která byla založena v roce 1926.²¹ Důvodem ke vzniku této asociace bylo především zabavování kvalitní zemědělské půdy přicházejícími Evropany.

O dva roky později vstoupil do KCA i Jomo Kenyatta, pozdější ústřední postava událostí 50. let a také první prezident nezávislé Keni od roku 1963. Kenyatta se stal editorem novin vydávaných KCA (*Muigwithania*²²), jejichž cílem bylo de facto sjednotit kmen Kikujů pro podporu vyřešení otázky půdy, a jako představitel celé organizace odjel v roce 1929 reprezentovat KCA do Londýna. V Británii byl Kenyatta ignorován, rozhodl se však v zemi zůstat, zlepšit své vyjadřování v anglickém jazyce a přesvědčit Brity o svém oprávnění hovořit za zájmy Kikujů.²³

V roce 1932 se do Keni vydala trojčlenná Keňská komise pro půdu (*Kenya Land Commissioners*), která měla posoudit nároky a požadavky Afričanů na půdu. Téma vyslání komise do Keni se řešilo na zasedání ve Sněmovně lordů, kde mimo jiné zazněla otázka, zda do trojčlenné komise nepřizvat jednoho zástupce Keňanů. V debatě zaznělo, že vzhledem k etnické a jazykové různorodosti by takový krok nepřispěl

²⁰ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 345.

²¹ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 17-19.

²² The Reconciler – v překladu Mírotvorce či Usmiřovatel

²³ Bruce J. Berman, „Ethnography as Politics, Politics as Ethnography: Kenyatta, Malinowski, and the Making of Facing Mount Kenya“, *Canadian Journal of African Studies* 30, č. 3 (1996): 313-344, <http://www.jstor.org> (staženo 7.4.2014), 315-316.

k objektivnosti zprávy, kterou měla komise po své návštěvě sepsat.²⁴ Zpráva komise, kterou tvořili vzdělání Britové, byla vydána v roce 1934, dva roky po návštěvě Keni. Role Kenyatty a KCA jako představitelů sjednoceného zájmu Kikujů byla odmítnuta a Kenyattovy požadavky bylo ignorovány, protože podle komise reprezentovaly jen část společnosti.²⁵

Otázka půdy však byla pro kmen Kikujů velmi důležitá. Kikujové byli početně silným etnikem, které tradičně obdělávalo půdu. S příchodem bílých osadníků především do *Central Highlands* a *Rift Valley Province* to byli právě Kikujové, kteří byli zabíráním úrodné půdy v těchto oblastech nejvíce zasaženi. Pro úrodné regiony v *Central Highlands*, kde Kikujové žili v oblastech *Kiambu*, *Nyeri* a *Murang'a*, se později vzhledem k evropským vlastníkům půdy vžil název *White Highlands*.

1.2 Keňa 1944 - 1950

V roce 1941 koloniální správa zakázala KCA. Keňští umírnění nacionalisté však o tři roky později, v říjnu 1944, založili novou organizaci – Keňskou africkou unii (*KAU*, *Kenya African Union*). Lidé propojení s KCA přešli do nově vzniklé organizace a k nim se připojovali noví členové, mezi nimiž byl například Koinange wa Mbiyu (Peter Mbiyu Koinange). Dříve konzervativní náčelník, který spolupracoval s koloniální správou, nyní stál na začátku 40. let proti britské správě v Keni. Když se Jomo Kenyatta v roce 1946 vrátil po šestnácti letech ze zahraničí, přiřazenil se právě do vlivné rodiny Koinangů.²⁶

Cíl KAU byl shodný s cílem přecházející organizace. KAU se snažila přesvědčit Brity o navrácení půdy z rukou osadníků a o omezení jejich politického vlivu. Po vyřešení problému s půdou byla další metou vláda Afričanů, nikoliv bílé menšiny. Ačkoliv se v roce 1944 Eliud Mathu, první Keňan vzdělaný na Oxfordu, stal prvním africkým členem keňské Legislativní rady, Afričanům nadále vládla bílá menšina.

²⁴ Archiv Hansard, House of Lords, Lords Sitting, 04 May 1932, „Kenya Land Commission“, <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1932/may/04/kenya-land-commission> (naposledy zpřístupněno 7.4.2014).

²⁵ Bruce J. Berman, „Ethnography as Politics, Politics as Ethnography: Kenyatta, Malinowski, and the Making of Facing Mount Kenya“, *Canadian Journal of African Studies* 30, č. 3 (1996): 313-344, <http://www.jstor.org> (staženo 7.4.2014), 317.

²⁶ John Lonsdale, „KAU's Cultures: imaginations of community and constructions of leadership in Kenya after the Second World War“, *Journal of African Cultural Studies* 13, č.1 (2000): 107-124, <http://www.jstor.org> (staženo 26.11.2013), 114.

Jomo Kenyatta se necelý rok po svém návratu ze zahraničí stal prezidentem KAU a Unie se snažila získat všeobecnou umírněnou podporu. Celá druhá polovina čtyřicátých let však vypovídá o tom, že politika umírněnosti KAU v tomto ohledu zklamala. Již v roce 1946 byly podniknuty první žhářské útoky na farmy evropských osadníků a necelý rok poté se v Nairobi objevila skupina *The Forty Group*²⁷. *Anake a Forti* nebo také *40 Group* tvořili z větší části svobodní muži, kteří často nevlastnili žádnou půdu a odmítali autoritu a konzervativní názory kmenových vůdců.

Ačkoliv jsou činy této skupiny spojovány „pouze“ s městskou zločinností, její členové se brzy spojili se skupinou *Muhimu*. Militantní aktivisté *Muhimu* odmítali názor KAU, že politika by měla být vyhrazena starším a zkušeným, a chtěli posílit vliv mladé generace. Mezi aktivisty patřili i odboráři z Nairobi, mezi něž patřili i Fred Kubai a John Mungai. Oba dva byli v roce 1949 pozváni Koinangem k jednání o propojení *Muhimu* a KAU.²⁸

Zůstává otázkou, nakolik si Kenyatta uvědomoval důsledky tohoto kroku. Někteří členové KAU o Koinangeho pozvání ani nevěděli. *Muhimu* však toho plně využili ke svým účelům. Přísaha Unie, která byla dobrovolně přijímána staršími náčelníky na znamení podpory věci KAU, byla členy militantního hnutí radikálně pozměněna.

1.3 Keňa 1950 – 1952

Aktivisté *Muhimu* od roku 1950 praktikovali masové přísahy, na které lákali odboráře i další militantní aktivisty. Rostoucí podpora hnutí ukázala největší slabinu Keňské africké unie. KAU nedokázala získat veřejnou podporu ani pozornost Britů. Umírněnost Kenyatty a celého vedení v podstatě znepráčetila militantní protikoloniální proudy. Snaha o postupný pokrok v otázce půdy i afrických práv neodpovídala představě velké skupiny takzvaných *squatterů*, jejichž podporu později získalo hnutí Mau Mau.²⁹

Squatteři, afričtí pracovníci na evropských farmách, neměli půdu a byli nuceni pracovat za mzdu. Podle jejich názoru však dlouhodobá práce na půdě bílých osadníků

²⁷ E.S. Atieno Odhiambo et al., eds., *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* (Oxford: James Currey, 2003), 57.

²⁸ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 37-38.

²⁹ Bruce J. Berman, „Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 181-206, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 198.

znamenal nárok na tyto pozemky.³⁰ Kontrolu nad situací v Keni proto postupně převzalo militantní hnutí, které slibovalo rychlé vyřešení situace s půdou. Všichni ti, kteří půdu neměli – squatteři, dělníci i chudí pracující v Nairobi – na extremismus Mau Mau reagovali.

14. srpna 1950 bylo po zprávách o průběhu přísah a útocích na bílé farmáře zakázáno hnutí Mau Mau.³¹ Původ názvu tohoto radikálního hnutí je nejasný (viz Terminologie) a rebelové tak sami sebe nenazývali. Koloniální správa však název Mau Mau využívala od počátku 50. let a za příslušníky Mau Mau považovala rebely z *Muhimu* i *40 Group*. Názvy těchto skupin z doby přes vyhlášením mimořádného stavu správa v Keni pro popis rebelů nepoužívala a nepracuje s nimi ani sekundární literatura.

Radikálové v Nairobi však postupně ovládli městskou pobočku KAU a řídili odsud protikoloniální operace. Na přelomu ledna a února roku 1952 došlo ke žhářským útokům na několik evropských farem a také k útokům na náčelníky v Nyeri, kteří byli loajální ke koloniální správě. Ačkoliv byla ve stejné době rozšířena keňská Legislativní rada, do které bylo nominováno šest afrických členů, napjatou situaci v kolonii tento krok neuklidnil.

Sira Philipa Mitchella, který byl guvernérem Keni od září 1944, vystřídal 21. září sir Evelyn Baring. Mitchell, přestože působil dříve v Ugandě a na Fijí, podcenil situaci roku 1952 a vytrvale odmítal uznat vážnost hrozby Mau Mau.³² Mezi odjezdem Mitchella a příjezdem nového guvernéra byla vinou Baringova zranění tříměsíční prodleva, které velmi rychle využila koloniální správa i osadníci.³³ Tehdejší vrchní policejní komisař, O'Rorke, vypracoval zprávu o nebezpečí blížícího se povstání Kikujů. Nebezpečí pocíťovali také osadníci, kteří po úřadujícím guvernérovi Henry Potterovi žádali okamžité rázné řešení situace a vyhlášení mimořádného stavu. 17. srpna 1952 informoval Henry Potter Londýn o zhoršující se situaci v Keni a vláda byla touto informací překvapena, protože kolonie nebyla téměř nikdy na předním místě vládní agendy.³⁴

³⁰ John Lonsdale, „KAU's Cultures: imaginations of community and constructions of leadership in Kenya after the Second World War“, *Journal of African Cultural Studies* 13, č.1 (2000): 107-124, <http://www.jstor.org> (staženo 26.11.2013), 110-111.

³¹ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 128.

³² David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 52.

³³ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 45.

³⁴ Hilda Nissimi, „Mau Mau and the Decolonisation of Kenya“, *Journal of Military and Strategic Studies* 8, č.3 (2006): 1-35, <http://www.jmss.org/jmss/index.php/jmss/article/view/131> (staženo 3.10.2013), 4.

Baring dorazil v září do Keni, byl rychle seznámen s několika protikoloniálními akcemi, které se staly těsně před jeho příjezdem, a rozhodl se jednat. Na začátku října poslal telegram do Londýna ministru pro kolonie, Oliveru Lytteltonovi. V něm Baring s jistotou píše, že KAU včetně Kenyatty stojí za plánováním akcí Mau Mau. Pomocí několika argumentů guvernér zdůvodňuje budoucí zadržení Kenyatty a jeho podřízených z KAU. Baring také zmiňuje, že začátek mimořádného stavu okolo 23. října by poskytl dostatek času na příjezd britského praporu.³⁵

Nový guvernér naplánoval vyhlášení mimořádného stavu, požádal o vyslání britského praporu do Keni ke stejnému datu³⁶ a připravil také operaci *Jock Scott*. V noci z 20. na 21. října 1952 byl mimořádný stav vyhlášen a dorazil první britský prapor (*Lancashire Fusiliers*).³⁷

Oliver Lyttelton oficiálně oznámil vyhlášení mimořádného stavu v dolní sněmovně 21. října. Lyttelton řekl poslancům, že situace se rapidně zhoršovala již od září a cílem terorismu Mau Mau je zničit jakoukoliv další autoritu v Keni.³⁸ Ministr také řekl, že problémy se zatím týkají pouze Kikujů.³⁹

Lyttelton se také účastnil debaty o Mau Mau v dolní sněmovně 7. listopadu 1952. Ministr pro kolonie prohlásil, že na historii Keni padl stín „čarodějnictví, divošství a zločinu“ a Mau Mau je „tajnou společností“, která je nepřítelem Evropanů, Asiátů i Afričanů dbalých zákonů. Podle Lytteltona je tato společnost „anti-křesťanská“ a využívá ke svému účelu „zvrhlý nacionalismus“ a určitý „stesek po barbarství“.⁴⁰

³⁵ Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Situation in Kenya“, 13 October 1952, CAB 129/55/32 C 52 (332), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

³⁶ Conclusion, 21 October 1952, CAB/128/25/37 CC (52-87), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

³⁷ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 52.

³⁸ Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, 21 October 1952, „Kenya (Mau Mau Activities)“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1952/oct/21/kenya-mau-mau-activities> (naposledy zpřístupněno 9.4.2014).

³⁹ Cabinet Meeting, 21 October 1952, CAB/195/10/97 CM 87 (52), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁴⁰ Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, Orders of the Day, 07 November 1952, „Colonial Affairs“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1952/nov/07/colonial-affairs> (naposledy zpřístupněno 9.4.2014).

2 Povstání Mau Mau a britská koloniální správa

V roce 1950 měla Keňa přibližně šest milionů obyvatel (pro srovnání, v roce 2010 to bylo přibližně 41 milionů obyvatel) a populace Kikujů čítala asi 1,4 milionu obyvatel.⁴¹ Ačkoliv v kolonii působila britská armáda a koloniální správa zadržovala během stavu pohotovosti desítky tisíc Afričanů, ostatní etnika v Keni (Luhya, Kalenjin, Luo, Kamba, Kisii) těmito kroky ve většině případů zasažena nebyla. Kabinetní memorandum, vydané ministrem pro kolonie v listopadu 1952, potvrzuje, že hnutí Mau Mau „je téměř plně tvořeno Kikuji“ a „stav většiny země je normální“. Lyttelton v memorandu navíc zmiňuje, že Kikujové nejsou válečnickým kmenem, nejlépe pracují, jsou ze všech ostatních kmenů nejrozvinutější a dříve se živili obděláváním půdy.⁴²

Mimořádný stav, který byl v říjnu roku 1952 vyhlášen v britské kolonii, trval osm let. Militantní hnutí Mau Mau během této doby bojovalo proti britské koloniální správě a lojalistům z řad Kikujů. Tato kapitola nabízí přehled nejdůležitějších opatření a kroků britské koloniální správy v Keni v padesátých letech 20. století.

2.1 Operace Jock Scott

Operaci *Jock Scott* připravil guvernér Keni sir Evelyn Baring. Operace proběhla v noci z 20. na 21. října 1952 a jejím cílem bylo zadržet domnělé vůdce Mau Mau a rychle ukončit občanské nepokoje v britské kolonii.

Koloniální výzvědná služba, takzvaný Keňský zvláštní odbor (*Kenya Special Branch*), získávala v Keni pro účely koloniální správy informace o dění v kolonii. I přes vážnou situaci s nově vyhlášeným mimořádným stavem a velkým nárůstem dat a informací ke zpracování se zvláštní odbor začínal orientovat v rozdílných názorech v keňském politickém spektru. Tato výzvědná služba dokázala díky vnitřním informacím z KAU v roce 1952 rozeznat, že ne všichni kikujští političtí aktivisté chtějí militantní řešení a že KAU není synonymem pro Mau Mau.

Britská vláda v Keni však i přes zprávy odboru došla k názoru, že vůdci KAU jsou vůdci Mau Mau a nedůvěra vůči rodině Koinangů i Jomo Kenyattovi vyústila

⁴¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, „Kenya“, <http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2k0data.asp> (naposledy zpřístupněno 14.4.2014).

⁴² Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Kenya“, 14 November 1952, CAB/129/57/7 C 52 (407), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

v sestavení seznamu jmen 150 osob, které měly být zadrženy.⁴³ (David Anderson ve své knize uvádí 150 osob, Keith Kyle píše o seznamu 186 osob). Akce však byla ještě před svým začátkem prozrazena.⁴⁴

Skuteční militantní vůdci, kteří byli na seznamu (například Stanley Mathenge či Dedan Kimathi), utekli do lesů, odkud později řídili operace Mau Mau. Umírnění aktivisté se ale uniknout nepokusili a britská koloniální správa zadržela při operaci 106 osob.⁴⁵ Většina zatčených aktivistů byla odsouzena za členství v Mau Mau a potrestána několika roky ve vězení.

Členové rodiny Koinangů, kteří se angažovali v umírněné KAU, byli odsouzeni na pět až sedm let do vězení s nucenými pracemi. Soudy s těmito a dalšími zadrženými během operace probíhaly rychle a v utajení. Výjimku představoval soud s Jomo Kenyattou a pěticí aktivistů (Bildad Kaggia, Kung'u Karumba, Fred Kubai, Paul Ngei, Achieng Oneko), který měl posloužit účelům koloniální správy. Guvernér Baring chtěl tímto soudním procesem demonstrovat rozhodnost britské vlády v Keni vypořádat se s Mau Mau a předložit důkaz vládě v Londýně, že vyhlášení mimořádného stavu bylo správným rozhodnutím.⁴⁶

Soud začal na přelomu listopadu a prosince 1952 v odlehlém městě Kapenguria, které se nacházelo v uzavřené oblasti a k jehož návštěvě bylo třeba vládní povolení. Obhájci šestice obžalovaných jen obtížně a s průtahy dostávali povolení k příjezdu a jejich práce (přístup k dokumentům i svědkům) byla komplikována vzdáleností od Nairobi. Koloniální správa si výběrem místa zajistila kontrolu nad soudním procesem i mediálním pokrytím procesu. K nezvyklým okolnostem průběhu soudu patří také výběr soudce a jeho odměna. Soudci Ransleymu Thackerovi, který v Nairobi provozoval právnickou kancelář, vyplatila správa 20 000 liber za „zvláštní bezpečnostní výdaje“.

Proces byl ukončen v dubnu 1953 a všech šest obžalovaných bylo odsouzeno k sedmi letům vězení. Kenyatta tedy dostal stejný trest jako Kaggia a Kubai, o kterých v té době již věděl, že jsou militantními politiky a v Nairobi se snažili využít KAU ke svému účelu. Kenyatta se k jejich roli v militantním nacionalismu před soudem nevyjádřil ve snaze nezradit své spoluobžalované a britská koloniální správa dala tímto

⁴³ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 59-62.

⁴⁴ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 52.

⁴⁵ Ibid., 52.

⁴⁶ Anderson, *Histories of the Hanged*, 63-64.

soudem najevo, že nevnímá vnitřní dynamiku kikujské politiky.⁴⁷ Keňská africká unie byla v červnu 1953 zakázána.⁴⁸

Otázce významu Kenyattova soudního procesu se ve svém článku *The Origins of Mau Mau* věnuje David Throup, výzkumný pracovník na univerzitě v Cambridge, a nabízí dvě možná zdůvodnění Kenyattova zatčení při operaci Jock Scott.⁴⁹ Throup předkládá možnost, že britská administrativa zatčením a odsouzením Kenyatty sledovala dlouhodobý cíl. Cílem věznění Kenyatty bylo vytvořit „mučedníka“, který by později vedl keňský národ, protože Britové věděli, že je umírněným politikem a svou zdrženlivostí na nějakou dobu ztratil kontrolu nad nacionálním hnutím. Tato možnost tedy musí být chápána jako snaha koloniální správy později rehabilitovat Kenyattu a vytvořit postavu keňské politiky, která by byla umírněná a ovlivnitelná. Ačkoliv by podle autora článku pravděpodobně mohla koloniální správa takto „blufovat“, on sám věří spíše prosaičtější možnosti. Throup píše, že britská administrativa zřejmě skutečně nevěřila v neúčast Kenyatty na vedení hnutí Mau Mau a spoléhala na zkreslené a zjednodušené informace.⁵⁰

Po propuštění z vězení se z Kenyatty opravdu stala sjednocující postava keňské politické scény v 60. i 70. letech 20. století. Kenyatta zůstal i přes zmanipulovaný soud a odsouzení umírněným politikem. Autorka této práce zastává stejný názor jako David Throup a domnívá se, že Britové vzhledem k názorům guvernéra Baringa Kenyattovu pozici „mučedníka“ vytvořili náhodou spíše než dlouhodobým plánováním. Tento názor potvrzuje již zmíněný Baringův telegram a jednání londýnské vlády z 14. října 1952. Oliver Lyttelton, ministr pro kolonie, na něm hovoří o oficiální Baringově zprávě, podle níž KAU stojí za Mau Mau a je třeba zatknout Kenyattu.⁵¹

2.2 Ozbrojené síly v Keni a vojenské operace

V Keni během mimořádného stavu působily kromě praporů (anglicky *battalion*, sestává z 300 až 1200 mužů) britské armády další bezpečnostní síly. Jednou z nich byly

⁴⁷ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 63-66.

⁴⁸ John Lonsdale, „KAU's Cultures: imaginations of community and constructions of leadership in Kenya after the Second World War“, *Journal of African Cultural Studies* 13, č.1 (2000): 107-124, <http://www.jstor.org> (staženo 26.11.2013), 108.

⁴⁹ David W. Throup, „The Origins of Mau Mau“, *The African Affairs* 84, č. 336 (1985): 399-433, <http://www.jstor.org> (staženo 2.11.2013).

⁵⁰ *Ibid.*, 431-432.

⁵¹ Cabinet Meeting, 14 October 1952, CAB/195/10/97 CM 85 (52), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

jednotky *King's African Rifles* (KAR), ve kterých sloužili Afričané z britských kolonií ve východní Africe. Těmto vojákům se říkalo *askari* a veleli jim britští důstojníci. V Keni také operoval prapor *Kenya Regiment* (KR), v němž působili příslušníci stálé armády, většinu mužů však tvořili evropští osadníci. Během operací byl prapor KR zahrnut pod velení britské armády. V Keni působilo v době mimořádného stavu celkem 10 000 britských a afrických vojáků.⁵²

Vojenské operace byly v prvních měsících po vyhlášení mimořádného stavu zmatené a postrádaly celkovou strategii. Armáda se podílela na vystěhovávání Kikujů na konci roku 1952 z míst, kde docházelo ke zločinům přičítaným hnutí Mau Mau a zároveň byla část jednotek rozptýlena po oblasti *Rift Valley*, kde měli vojáci chránit farmy bílých osadníků. Malý počet vojenských jednotek komplikoval snahu koloniální správy rychle potlačit povstání Mau Mau.⁵³

Nedostatek vojáků se k nelibosti evropských osadníků, kteří se báli dalších útoků, projevoval při chránění farem i při prvních ofenzivních operacích v lesích. Situaci s malým počtem nasazených mužů částečně pomohlo vyřešit vytvoření kikujské domobrany (*Kikuyu Home Guard*), kterou tvořili příslušníci kmenů Kikuju, Embu a Meru a na jejímž fungování se již v březnu 1953 podílelo 18 000 mužů (viz kapitola 2.4 Kikujská domobrana).

V únoru 1953 podnikl cestu do Keni maršál sir John Harding, náčelník generálního štábu, a ve své hodnotící zprávě rozhodl o vyslání dalších britských praporů a nutnosti zapojit v Keni do akce letectvo.⁵⁴ Rozhodnutí Hardinga o posílení britských jednotek v Keni poté podtrhl březnový masakr Kikujů loajálních britské vládě v Lari (viz kapitola 2.5.1 Masakr v Lari). Od října 1952 operoval na území Keni jeden britský prapor, *Lancashire Fusiliers*, jehož prvotním cílem bylo chránit evropské farmáře a kontrolovat území kolem jejich farem. Až s příjezdem dvou dalších britských praporů (*Devons* a *Bufs*) v dubnu 1953 mohl generál Hinde, velitel vojenských operací v Keni, začít plánovat ofenzivní operace ve větším rozsahu.⁵⁵

⁵²National Army Museum, London, Online Exhibition „Kenya 1952-60“, <http://www.nam.ac.uk/exhibitions/online-exhibitions/kenya-1952-60>

⁵³ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 16-17.

⁵⁴ Note by the Secretary of the Cabinet, Chief of Staff covering a report by the Chief of the Imperial General Staff, 7 March 1953, CAB/129/59/42 C 53 (92), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁵⁵ Bennett, *Fighting the Mau Mau*, 18.

Generál Hinde však byl v červnu 1953 nahrazen zkušeným generálem Georgem Erskinem. Generál Erskine si jako vrchní velitel dokázal rychle vybudovat silnou pozici. Od svého předchůdce se lišil především v sympatiích k osadníkům a jejich názorům, protože Hinde s osadníky často komunikoval, sdílel jejich názory a v některých záležitostech se jimi nechával ovlivnit. Jeden z vůdců bílých osadníků, Michael Blundell, napsal v dubnu 1954 Erskinovi dopis, v němž kritizoval nedostatečnou tvrdost opatření proti Kikujům. V jednotkách KR sloužili muži, kteří žádali další ekonomické a vojenské represe vůči Kikujům i Afričanům a měli stejný názor jako Blundell. Jeden z velících důstojníků KR poznamenal, že je třeba Kikujům „udělit lekci“.⁵⁶

Krátce po svém příjezdu požádal Erskine vládu v Londýně o udělení pravomoci v případě potřeby vyhlásit stanné právo. Tato pravomoc mířila proti guvernérovi Baringovi, protože po vyhlášení stanného práva by Erskine mohl vést kampaň bez konzultací s Baringem. Premiér Churchill sdílel s Erskinem názor, že koloniální správa jedná v otázce represí proti keňskému obyvatelstvu příliš rychle a tvrdě, a proto generál skutečně obdržel dopis opravňující ho k případnému vyhlášení stanného práva.⁵⁷

Erskine po svém příjezdu pokračoval v některých operacích a plánech, které generál Hinde započal. Systém *prohibited areas* (PA, zakázaná území) a pásů o šířce jedné míle k těmto plánům patřil. Území zakázaná pro civilní obyvatelstvo vznikala v lesních oblastech a u oblastí, v nichž se aktivně pohybovali rebelové, ve snaze ztížit rebelům využívání zásob a informací z okolních vesnic. Kolem těchto území poté vznikaly mílové pásy, v níž byla zničena obydlí a vykáceny stromy, což mělo umožnit jednodušší kontrolu oblastí.⁵⁸

Během roku 1953 do Keni dorazilo několik dalších praporů (*Inniskillings, Northumberland Fusiliers, King's Own Yorkshire Light Infantry*)⁵⁹ a v listopadu 1953 jich v operacích proti rebelům Mau Mau operovalo celkem dvanáct, což bylo maximum za celou dobu trvání mimořádného stavu. Rozvoj pozemních operací provázal v tomto

⁵⁶ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 40-41.

⁵⁷ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 180.

⁵⁸ Bennett, *Fighting the Mau Mau*, 20.

⁵⁹ Cabinet Meeting, 18 August 1953, CAB/195/11/56 CC 49 (53), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

roce také nárůst leteckých operací proti skupinám rebelů v zakázaných oblastech.⁶⁰ Britská letadla během ofenzivy mířila na zásoby jídla a munice v lesích, bombardovala možné tábory Mau Mau a shazovala také informační a propagandistické letáky.⁶¹ Rebelové si později uvědomili, že letadla na ně mimo zakázaná území střílet nemohou, a v květnu 1954 bylo proto na základě žádosti velení RAF na kabinetním jednání v Londýně letectvu povoleno ve zvláštních případech operovat i mimo zakázaná území.⁶²

V březnu 1954 byla vytvořena Válečná rada (*War Council*), kterou tvořili guvernér Baring, generál Erskine a zástupce osadníků Michael Blundell.⁶³ Válečná rada nahradila původní sedmičlennou guvernérovu komisi (*Governor's Emergency Committee*) a stála nad systémem výborů, které řešily agendu v jednotlivých administrativních oblastech.⁶⁴ Tato rada zefektivnila jednání o naléhavých záležitostech a propojila osobami Baringa a Erskina koloniální správu a armádu. Kromě toho také prostřednictvím Blundella ukázala, že osadníci jsou u vzniku politiky týkající se mimořádného stavu.

V Keni proběhla od roku 1952 do roku 1956, kdy byla ukončena vojenská fáze mimořádného stavu, celá řada operací a programů (*Buttercup, Carnation, Columbus, First Flute, Hammer, Rat Catcher* apod.). Pro účely této bakalářské práce bylo třeba zvolit a analyzovat nejdůležitější kroky Britů v Keni, jimiž jsou kromě již zmíněné operace Jock Scott program „chráněných vesnic“, program kapitulace, vytvoření kikujské domobrany a operace Anvil.

2.3 Program „chráněných vesnic“ a program kapitulace

Standardní politikou během mimořádného stavu v Keni bylo udělování kolektivních pokut a zabavování majetku. Od roku 1952 docházelo v místech aktivity Mau Mau k zabavování hospodářských zvířat a podle některých příslušníků bezpečnostních sil mělo zabavování velký vliv na místní populaci, protože Kikujové se kvůli němu báli

⁶⁰ Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Air Operations in Kenya“, 25 May 1954, CAB 129/68/22 C 54 (172), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁶¹ Stephen Chappell, „Air Power in the Mau Mau Conflict“, *The RUSI Journal* 156, č. 1 (2011): 64-70, <http://www.tandfonline.com> (staženo 26.11.2013), 67.

⁶² Conclusion, 26 May 1954, CAB/128/27/36 CC 54 (36), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁶³ Hilda Nissimi, „Mau Mau and the Decolonisation of Kenya“, *Journal of Military and Strategic Studies* 8, č.3 (2006): 1-35, <http://www.jmss.org/jmss/index.php/jmss/article/view/131/147> (staženo 3.10.2013), 6.

⁶⁴ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 50-54.

pomáhat rebelům Mau Mau. Ve skutečnosti však kolektivní tresty přinášely Kikujům spíše zášť a odpor vůči bezpečnostním silám bojujícím proti Mau Mau.⁶⁵

Podobný cíl jako kolektivní tresty, tedy kontrola a vynucení podpory ze strany pasivních a neloajálních částí společnosti, měl také program takzvaných chráněných vesnic (v anglické terminologii pro tuto politiku existuje slovo *villagisation* od slova *village* – vesnice).

V červnu 1954 rozhodla Válečná rada o povinném přesídlování na celém území obývaném Kikuji.⁶⁶ Tato nedobrovolná a vynucovaná sociální politika, často prováděna násilím při přemísťování obyvatel, si kladla za cíl v některých případech podporovat vznik a rozšíření loajálních frakcí v těchto vesnicích, ve většině případů však šlo jen o dozor nad domnělými podporovateli bojovníků Mau Mau.

Během druhé poloviny roku 1954 rychle vznikaly vesnice v průměru o 500 obyvatelích v blízkosti stanoviště hlídky kikujské domobrany a již v říjnu 1955 byl program vesnic dokončen. Zatímco v říjnu 1954 bylo těchto vesnic 259, o rok později již existovalo 845 vesnic, v nichž žilo přes milion Kikujů.⁶⁷ Sestěhování a dozor nad Kikuji v takovém měřítku představoval pro bezpečnostní síly velkou výhodu – armáda i další ozbrojené složky se namísto kontroly obyvatelstva mohly soustředit na boj v lesích a přiléhajících oblastech.

Ačkoliv politika vesnic také znemožňovala rebelům Mau Mau získávat zásoby a rekrutovat nové bojovníky, podle Huwa Bennetta neměl život ve vesnicích pro jejich obyvatele žádné výhody. Rozdíl mezi vesnicí, v níž žili loajalisté, a vesnicí s pasivním obyvatelstvem znamenal, že „druhý typ vesnic vypadal v podstatě jako koncentrační tábor“.⁶⁸ Ve vesnicích byly povinné veřejné práce a rychle se v nich zhoršovala zdravotní situace obyvatel, kterou představovala především vysoká dětská úmrtnost. Mnoho Kikujů si navíc na život v uzavřených vesnicích s domy nahromaděnými na sebe těžce zvykalo, protože tradiční keňská obydlí takto koncentrována nebyla.

Další nevojenskou politiku byl mezi roky 1953 a 1955 program kapitulací rebelů Mau Mau. Když generál Erskine poprvé navrhl nabídku kapitulace v červenci 1953, bílí

⁶⁵ Ibid., 222-223.

⁶⁶ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 294.

⁶⁷ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 223.

⁶⁸ Ibid., 224.

osadníci proti takovému návrhu ostře protestovali.⁶⁹ První program kapitulace měl ochránit rebely, kteří se vzdají, před žalobou za napomáhání terorismu a nošení zbraně, ale nadále mohli být souzeni za vraždu a další vážné zločiny. Baring a Erskine se dohodli, že program začne 24. srpna a ve stejnou dobu operovaly dvě britské brigády v horách Aberdare a u Mount Kenya s cílem činit nátlak na skupiny rebelů a podnítit je ke kapitulaci. Letáky s nabídkou kapitulace kolovaly mezi Kikuji a podobně jako později po masakru v Lari byly také shazovány z letadel.⁷⁰ První kapitulační nabídka však neuspěla, protože se do začátku roku 1954 vzdalo pouhých 159 rebelů a nikdo z nich nepatřil k vedení hnutí Mau Mau. Druhý plán kapitulací byl naplánován po zajetí Waruhiu Itote 15. ledna 1954, který byl znám pod přezdívkou *General China*.⁷¹

Generál China během výslechů prozradil mnoho informací o síle jednotlivých skupin rebelů, o jejich výzbroji i cílech. Generál se později také rozhodl spolupracovat se zpravodajskou službou (*Special Branch*)⁷² a jeho úkolem bylo napsat dopisy šestadvaceti vůdcům Mau Mau. Obsahem dopisů byla výzva ke kapitulaci a popsání slušného zacházení, jehož se mu v zajetí dostalo.⁷³ Jeden z vůdců, *General Kaleba*, se nedlouho poté vzdal a žádal o setkání s Generálem China. Podle Kaleby byly jednotlivé lesní skupiny rozděleny názorem na kapitulaci. Po rozhovoru obou rebelů byl Kaleba propuštěn a instruován, aby se setkal s ostatními vůdci zvažujícími rezignaci a přivedl je k vyjednávacímu stolu. Vyjednávání pěti lesních vůdců, již dříve zajatých Generála Tanganyiky a Generála Chiny a představitelů koloniální správy (zástupce armády, dva zástupci zvláštního odboru a zástupce Baringa) trvalo tři hodiny.⁷⁴

Vůdci Mau Mau byli ochotni vzdát se, ale nevěřili Britům, že se je nepokusí zastřelit či mučit. Rebelové dostali čas konzultovat kapitulaci se svými jednotkami. Bylo vyhlášeno prozatímní zastavení palby v oblastech, odkud rebelové přišli, a 10. dubna se měli poblíž vesnice Konyu setkat bojovníci Mau Mau, kteří se chtěli vzdát. Několik set rebelů již čekalo na kraji lesa u Konyu, když je zahlédla jednotka KAR. Vojáci zaútočili a zabili dvacet pět rebelů, zatímco ostatní utekli do lesů. Střelbu slyšely

⁶⁹ Anderson, *Histories of the Hanged*, 273.

⁷⁰ Stephen Chappell, „Air Power in the Mau Mau Conflict“, *The RUSI Journal* 156, č. 1 (2011): 64-70, <http://www.tandfonline.com> (staženo 26.11.2013), 66.

⁷¹ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 135.

⁷² Conclusion, 17 February 1954, CAB/128/27/9 CC (54-9), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁷³ Conclusion, 1 March 1954, CAB/128/27/13 CC (54-13), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁷⁴ Bennett, *Fighting the Mau Mau*, 135.

i další přicházející jednotky rebelů, kteří se chtěli vzdát. Všichni tito bojovníci Mau Mau považovali vládní plán kapitulace za past s úmyslem je zabít.⁷⁵

Během dokončování programu vesnic se v lednu 1955 koloniální správa a armáda rozhodly nabídnout rebelům další možnost kapitulace.⁷⁶ Generál Erskine navrhl plán dvojité amnestie, která byla určena rebelům i lojalistům a která měla platit pouze omezenou dobu.⁷⁷ Tato amnestie by příslušníky obou skupin chránila před soudním stíháním za jakékoliv zločiny, které se staly před 18. lednem 1955. Začátek amnestie provázela informační kampaň, jež ve třech jazycích prostřednictvím letáků, plakátů i radiového vysílání seznamovala Kikuje s podmínkami vzdání se. Pozdější kampaň využívala jmen známých zadržených členů Mau Mau a snažila se apelovat na pasivní část obyvatel, aby ke kapitulaci přemluvila bojovníky Mau Mau. Od ledna do ukončení nabídky amnestie v červenci 1955 se vzdalo 979 členů hnutí, což představovalo úspěch, protože od začátku mimořádného stavu se do ledna 1955 vzdalo pouze 857 osob.⁷⁸

2.4 Kikujská domobrana

Odpor Kikujů vůči Mau Mau se ještě před vyhlášením mimořádného stavu objevil v podobě skupin občanské domobrany. Za vznikem prvních skupinek ochránců, bránících vesnice před nočním útokům rebelů, stáli především místní misie a náčelníci. Obránci náčelníků a vesnic se poprvé objevili v Murang'a a v Nyeri a ačkoliv byl zatím počet aktivních skupin malý, koloniální správa o tématu domobrany oficiálně jednala již v listopadu 1952. Guvernér Baring nápad přivítal, protože by africké jednotky domobrany (*Kikuyu Home Guard*) nabouraly vznikající představu keňské rasové války, kde proti sobě stojí Evropané a Afričané.⁷⁹

Na listopadovém jednání Baringa s oblastními komisaři také guvernér poznamenal, že by populace mohla odmítnout domobranu jako „vládou zřízenou organizaci“.

⁷⁵ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 276.

⁷⁶ Conclusion, 13 January 1955, CAB/128/28/3 CC (55), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁷⁷ Conclusion, 2 June 1955, CAB/128/29/11 CM (55-11), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

⁷⁸ Huw Bennett, *Fighting the Mau mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 144-145.

⁷⁹ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 240.

Účastníci jednání se poté shodli, že by měl být vznik milice přisuzován pouze kikujské iniciativě.⁸⁰

V prosinci 1952 se během jednání koloniální správy objevily obavy, zda se Mau Mau nepokusí nově vznikající útvar infiltrovat. I přes možné riziko byly jednotky domobrany oficiálně vytvořeny v březnu 1953. Prvotním úkolem jednotek bylo v co největší míře zamezit volnému pohybu rebelů v rezervacích, aby se armáda mohla plně věnovat operacím proti rebelům v lesích. Druhým úkolem byl sběr informací o Mau Mau, které využívaly další bezpečnostní složky.⁸¹ V březnu 1954 bylo v jednotkách domobrany již 25 600 mužů a podle historika Davida Andersona se vytvořením jednotek kikujské domobrany změnilo pojetí boje – z „občanských nepokojů“ se stala občanská válka.⁸²

Mnoho Kikujů se připojilo k nově vznikajícím skupinám domobrany v roce 1953, protože vláda lojalistům slíbila, že právě oni budou těmi, na které bude vláda spoléhat po ukončení bojů. Dosavadní sliby ale pro velkou část Kikujů zatím nevyvažovaly riziko, které by podstupovali připojením se k domobraně. Vláda proto v prosinci 1953 zavedla pro lojalisty v domobraně balíček odměn, který kromě zrušení povinnosti platit zvláštní daň za mimořádný stav (*Emergency Special Tax*), také mimo jiné zahrnoval zaplacení poplatků za školní docházku dětí lojalistů.⁸³

Ačkoliv členství v domobraně nepřinášelo velký čistý příjem, znamenalo osvobození od kolektivních pokut a poplatků. Pro mnoho Kikujů tedy nebyla prvním podnětem ke vstupu do jednotek lojalita, nýbrž výhody z ní plynoucí. Kikujové se přidávali k domobraně také z bezpečnostních důvodů. Zatímco pro členy Mau Mau byli nepřitelem pouze lojalisté (a také Britové), pasivní část populace Kikujů musela čelit dvojnásobnému riziku. Na jedné straně představovali nebezpečí rebelové, na straně druhé to bylo jednání Britů. Kikujové, kteří nesouhlasili s jednáním Mau Mau a zároveň

⁸⁰ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 68-69.

⁸¹ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 246-247.

⁸² David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 240-241.

⁸³ Daniel Branch, „The Enemy Within: Loyalists and the War against Mau Mau in Kenya“, *The Journal of African History* 48, č. 2 (2007): 291-315, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10. 2013), 303.

nechtěli bojovat v řadách domobrany, byli koloniální správou považováni za skryté podporovatele Mau Mau.⁸⁴

Autorka se domnívá, že nabídkou úlev a ekonomických výhod proti sobě koloniální správa postavila příslušníky jednoho kmene. Cílem útoku Mau Mau byly ve většině případů jednotky domobrany, jejich stanoviště i domy. Jednotky loajalistů následně aktivně rebely vyhledávaly a obě skupiny proti sobě stály v mnoha malých potyčkách, často však s oběťmi na životech. Počáteční protikoloniální boj a útoky na bílé osadníky byly vystřídány vnitřním bojem v kmeni Kikujů. Jednotky tvořené často muži z jedné vesnice útočily na rebely, které v některých případech znaly. Boj loajalistů proti Mau Mau nabízel prostor pro osobní vendetu a vyřizování účtů mezi příslušníky kmene kryté bojem proti militantnímu hnutí bylo jedním z největších problémů kikujské domobrany.

2.4.1 Masakr v Lari

Ve vesnici Lari v oblasti Kiambu žila početná skupina loajalistů, kterou chránila přibližně stočlenná skupina kikujské domobrany a také jedna četa KAR. Bojovníci Mau Mau nemohli útočit na jednotlivé loajalisty ani krást místní zásoby, na konci března 1953 se proto rozhodli využít nově vzniklé situace a názorně předvést, co čeká Kikuje, budou-li stát proti Mau Mau. Četa KAR byla 25. března z Lari stažena a Mau Mau naplánovalo na následující den útok.⁸⁵

Ve večerních hodinách 26. března byla domobrana z vesnice přivolána k tělu zavražděného loajalisty, které bylo nalezeno přibližně pět kilometrů od hranice vesnice Lari. Tělo ukřižované na stromě u pěší stezky představovalo úmyslné odvedení pozornosti. Zatímco ochránci vesnice odešli, asi šest set příslušníků Mau Mau na vesnici zaútočilo v pěti či šesti skupinách vyzbrojených kopími, noži, sekýrami a tradičními *pangas* (mačety). Rebelové pomocí provazů znemožnili otevření dveří od jednotlivých chýší a poté je zapálili. Pokud se spícím lidem podařilo vylézt z domů, byli zabiti čekajícími skupinami Mau Mau.⁸⁶

Útočníci zabili mezi 75 a 100 loajalisty, z nichž dvě třetiny tvořily ženy. Útok na vesnici vyvolal velkou odezvu mezi místní loajalisty, kteří se chtěli pomstít. Během

⁸⁴ John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 396.

⁸⁵ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 56.

⁸⁶ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 125-126.

odvetných útoků zemřelo až 400 Kikujů, ale přesný počet obětí nelze určit.⁸⁷ Podezřelé z útoku, kteří nebyli zabiti, čekal soud a obvinění z masakru v Lari. Chaotická situace během soudního procesu a obvinění založená na očitéch svědcích či výpovědích představovaly ideální možnost, jak si mezi sebou místní obyvatelé mohli vyřizovat účty.⁸⁸

Kikujové, kteří nepatřili k loajální elitě (k té patřili zaměstnanci koloniální správy, náčelníci apod.) se ocitali ve dvojím nebezpečí. Často se jim nedostávalo takové ochrany jako v případě jiných lojalistů a v případě událostí podobných soudu v Lari jim nevěřili elitní lojalisté ani koloniální správa.

Důsledkem masakru nebyla jen ztížená situace obyčejných Kikujů, ale také masivní propaganda Britů. Koloniální vláda se snažila maximalizovat účinek masakru, a ovlivnit tak obyvatelstvo k boji proti rebelům Mau Mau. Obrázky ohořelých těl na letácích shazovaných z britských letadel na společnost silně zapůsobily a odplatné vraždy byly zapomenuty.⁸⁹ Mau Mau se nikdy nezbavilo odkazu masakru v Lari, který nemohl být považován za boj za půdu a svobodu.⁹⁰

2.5 Operace Anvil

Cílem operace Anvil bylo znemožnit Mau Mau koordinovat aktivity hnutí z Nairobi. Město bylo pro rebely důležitým centrem a základnou, kde měli silnou podporu a odkud proudili noví členové, zbraně i peníze.⁹¹

Operace, na které se podílelo pět britských praporů společně s praporem KAR a několika jednotkami domobrany, začala o půl páté ráno 24. dubna 1954 a uzavřela město téměř na měsíc. Jejím výsledkem bylo třicet tisíc zadržených Kikujů. Generál Erskine, který velel britským vojákům v Keni, operaci plánoval již od počátku roku 1954. Zástupci policie, armády a koloniální správy na základě Erskinovy iniciativy sestavili plán akce, o jejímž celkovém provedení do posledních hodin před začátkem

⁸⁷ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 166.

⁸⁸ Branch, *Defeating Mau Mau*, 57-58.

⁸⁹ Stephen Chappell, „Air Power in the Mau Mau Conflict“, *The RUSI Journal* 156, č. 1 (2011): 64-70, <http://www.tandfonline.com> (staženo 26.11.2013), 66.

⁹⁰ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 59.

⁹¹ *Ibid.*, 104.

operace neměli informace ani někteří vojenští důstojníci.⁹² Překvapivá městská ofenziva mířila proti aktivním rebelům Mau Mau i pasivním podporovatelům hnutí.

Hlídky ráno 24. dubna zastavily provoz na silnicích z i do města, zastaveny byly také autobusy a vlaky mířící z Nairobi, a na určených místech byla prováděna kontrola pěti dokumentů (průkaz totožnosti, zaměstnanecká kartu, dokument o předchozích zaměstnáních a dvě potvrzení o zaplacení speciálních daní), kterými se museli identifikovat všichni kikujští muži.⁹³ Britští vojáci blokovali silnice nákladními automobily a koordinovali masové zadržení. Nepředložení jednoho z dokumentů znamenalo zadržení, stejně jako podezření z falšování údajů či z podezřele častých změn zaměstnání. Zadržení muži byli nejprve přímo na ulici shromažďováni do prostoru ohraničeného ostnatým drátem a poté převáženi do tábora Langata.⁹⁴ Tato opatření trvala až do 21. května.

V Nairobi u prověřování dokladů, a také v Langatě, byli přítomni *gikunia*, informátoři z řad loajalistů, kteří měli z bezpečnostních důvodů zahalený obličej i celé tělo. Jejich úkolem bylo identifikovat členy Mau Mau a jejich stoupence, kteří byli poté převezeni do zadržovacích táborů. Pro účely Anvilu byly postaveny dva tábory, Mackinnon Road a Manyani. V těchto táborech byl o každém vězni sestaven dokument, podle něhož se rozhodovalo, do které ze tří skupin (*bílá*, *šedá*, *černá*) vězeň náleží. Pokud byl zadržený podle dokumentů *bílý*, nebyl považován za bezpečnostní hrozbu a byl obvykle po nějakém čase propuštěn. *Šedí* byli podezíráni z pasivní podpory Mau Mau a *černí*, pro které se později vžil výraz *hard-core* (radikální, *tvrdé jádro*), byli podezřelí z aktivní účasti v hnutí.⁹⁵

Někteří zadržení muži nebyli převezeni do zadržovacího tábora, ale byli navráceni do oblastí, odkud do Nairobi přišli. Koloniální správa se chlubila propadem kriminality, zatímco např. v oblastech Meru a Embu došlo k nárůstu kriminality i k nárůstu podpory Mau Mau.⁹⁶

⁹² David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 201.

⁹³ Ibid., 201.

⁹⁴ Video „Operation Anvil in Nairobi 1954“ (číslo 2767.13), katalogový název UN 2614 H, délka 06:25, archiv mediální společnosti British Pathé, <http://www.britishpathe.com/video/operation-anvil-in-nairobi/query/mau+mau>

⁹⁵ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 202-204.

⁹⁶ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 25.

Velký počet zadržených během operace odpovídal situaci popsané v úvodu této práce. Nedostatek půdy a často nucený odchod pracovníků z evropských farem znamenaly velký nárůst v počtu lidí – především Kikujů – kteří směřovali do Nairobi. Zatímco v roce 1948 zde tvořili Kikujové přibližně polovinu mužské pracovní síly (56 %), v roce 1952 to byly již tři čtvrtiny (75 %).⁹⁷ Počet Kikujů v Nairobi se navíc dále zvyšoval po vyhlášení mimořádného stavu, což nahrávalo radikální politice Mau Mau. Svobodní mladí Kikujové, často negramotní, tvořili základ skupiny, která na začátku 50. let nejvíce reagovala na počáteční myšlenku militantního hnutí.

Afričtí úředníci, pomocníci v kancelářích a další lidé zaměstnávaní vládou byli v Nairobi touto radikální společností vyčleněni jako napomahači koloniálního režimu a zrádci. Mau Mau tyto muže nazývalo *tai-tai* a zesměšňovalo jejich evropský styl oblékání a údajnou podřízenost Evropanům.⁹⁸ Kromě slovních útoků docházelo s příchodem vzrůstajícího počtu Kikujů také ke stále většímu množství zločinů. Ačkoliv byla většina z nich motivována snahou získat peníze či potraviny pro Mau Mau, několik incidentů mělo politický podtext.⁹⁹

Mezi tyto incidenty patří útok na Toma Mbotelu, na kterého v Nairobi skupinka mužů zaútočila noži a mačetami 27. listopadu 1952. Vražda důležitého člena KAU, který byl znám svým umírněným postojem a často vystupoval proti jednání radikálního hnutí, nebyla jediným důkazem zhoršující se situace v Nairobi. Do dubna 1954 bylo zavražděno několik umírněných Afričanů, kteří nějakým způsobem spolupracovali či sympatizovali s Evropany. Operace Anvil, při níž bylo zadrženo několik tisíc mužů, tedy splnila dvojí účel. Koloniální správa opět převzala kontrolu nad bezpečnostní situací v Nairobi a zároveň zadržovala potenciální rebely v zadržovacích táborech.¹⁰⁰

2.6 Zadržovací a pracovní tábory

Téma britských zadržovacích a pracovních táborů v Keni přitáhlo největší pozornost médií v letech 2011-2013 během soudního procesu zabývajícího se žalobou čtyř Keňanů, kteří žádali odškodnění a omluvu za špatné zacházení a mučení právě

⁹⁷ Anderson, *Histories of the Hanged*, 189-190.

⁹⁸ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 190-191.

⁹⁹ Sharon B. Stichter, „Workers, Trade Unions, and the Mau Mau Rebellion“, *Canadian Journal of African Studies* 9, č. 2 (1975): 259-275, <http://www.jstor.org> (staženo 4.4.2014), 269.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 269.

v těchto táborech. Dění v táborech se částečně věnuje čtvrtá kapitola této práce, je však nutné představit fungování a charakteristiku britských táborů.

Od konce roku 1952 docházelo k operacím, které se později staly charakteristickými pro celé období mimořádného stavu. Proces, v anglické terminologii zvaný *screening*, prováděla ve většině případů kikujská domobrana. Cílem screeningu bylo v nejširším slova smyslu získávat informace, které poté mohla využít armáda pro plánování operací i koloniální správa s cílem zadržet rebely Mau Mau. Jednotky domobrany ve vesnici či osadě vybrané pro screening shromáždily místní obyvatele, které postupně vyslechly. Lidé podezřelí z příslušnosti k Mau Mau byli obvykle posláni do zadržovacího tábora (*detention camp*).¹⁰¹ Největší operací tohoto typu byla operace Anvil v Nairobi.

V prosinci 1954 bylo po podobném screeningu zadržováno 71 346 lidí, kteří byli kromě zadržovacích táborů internováni i ve vězeních a pracovních táborech. Více než 98 % zadržených osob tvořili kikujsky hovořící Afričané. Jak uvádí David Anderson, jeden z největších odborníků na problematiku Mau Mau, v Keni byl během mimořádného stavu uvězněn větší podíl populace, než v jakékoliv jiné britské kolonii.¹⁰² Počet zadržovaných postupně klesal ze svého vrcholu po operaci Anvil v květnu 1954. V prosinci 1956 bylo v táborech 40 521 osob, o rok později 19 575. Postupné propouštění zadržených osob se však téměř netýkalo radikálního jádra Mau Mau. Na konci roku 1958 koloniální správa stále evidovala 4 688 rebelů Mau Mau, kteří zůstávali ve vazbě.

Před operací Anvil existovaly různé zadržovací tábory, v nichž však zadržení nepracovali. Během plánování Anvilu guvernér Baring iniciativně požádal vládu v Londýně, aby povolila nařízení umožňující vznik táborů, v nichž by vězni museli pracovat.¹⁰³ Oliver Lyttelton, ministr pro kolonie, se vznikem těchto táborů souhlasil a ve své odpovědi napsal, aby Baring neopomněl zdůraznit „rehabilitační“ rozměr nucených prací pro zadržené rebely.¹⁰⁴

¹⁰¹ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 82.

¹⁰² David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 313.

¹⁰³ Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Detention of Supporters of Mau Mau“, 8 February 1954, CAB 129/65/50 C 54 (50), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

¹⁰⁴ Anderson, *Histories of the Hanged*, 313.

Zadržovací a pracovní tábory v Keni měly dvě hlavní charakteristiky – špatnou hygienickou a životní situaci vězňů a násilí. Tábory, v nichž byli věznění radikální rebelové Mau Mau, často zažívaly pracovní stávky a potýkaly se s nedostatkem jídla a násilím ze strany dozorců i vězňů. Zadržovací tábory byly přelidněné, lékařská péče zde byla minimální a hygienická situace táborů byla velmi špatná. Nejznámějším takovým zadržovacím táborem je Manyani Camp. V přelidněném táboře, který byl určen pro 6 600 osob, bylo v září 1954 zadržováno 16 000 lidí. Vzhledem ke špatným hygienickým podmínkám se v táboře objevila nákaza tyfu, kterou ale dozorců – žijící v lepších podmínkách než vězni – čtyři měsíce nenahlásili. Na tyfus v Manyani zemřelo 115 zadržovaných a na tábor byla uvalena karanténa, nakažlivá nemoc se ale mezitím šířila i v táborech Langata a Mackinnon Road.¹⁰⁵

2.7 Vývoj po operaci Anvil a konec vojenských operací

Ačkoliv byl mimořádný stav odvolán až v lednu 1960, vojenská část de facto skončila v říjnu 1956 zajištěním Dedana Kimathiho. Nechvalně proslulý vůdce Mau Mau byl zadržen během rutinní kontroly. Během zatýkání se pokusil uprchnout, ale byl postřelen. Po ošetření a převozu na policejní stanici měli přítomní novináři možnost vyfotografovat či natočit samotného Kimathiho i oděv s leopardím vzorem, v němž byl zadržen.¹⁰⁶ Ze stanice se mu ale později podařilo utéct, protože podplatil strážce. Kimathi byl vypátrán v jedné ze skrýší Mau Mau a zatčen 21. října 1956, přesně čtyři roky po vyhlášení mimořádného stavu.¹⁰⁷

Kimathi byl poté obviněn z držení zbraní a munice a odsouzen k smrti oběšením. Lesní vůdce byl popraven 18. února 1957 a patří k 1 090 kikujským mužům, které Britové popravili za příslušnost k Mau Mau.¹⁰⁸

S koncem rozsáhlých vojenských operací skončila také mise britského letectva v Keni. Britská letadla operovala v Keni do července 1955 a poté byla pro nedostatek cílů stažena. Během svého působení letectvo shodilo několik milionů letáků a téměř šest

¹⁰⁵ Ibid., 318-319.

¹⁰⁶ Video „Mau Mau Chief Captured“ (číslo 609.05), katalogové číslo 56/086, délka 01:13, archiv mediální společnosti British Pathé, <http://www.britishpathe.com/video/mau-mau-chief-captured/query/mau+mau>

¹⁰⁷ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 288.

¹⁰⁸ Ibid., 290-291.

milionů bomb.¹⁰⁹ Vojenská přítomnost i přes stažení vzdušných sil v Keni přetrvávala, ale od května se novým vrchním velitelem sil stal generál Lathbury, který vystřídal generála Erskina. Po odjezdu generála Erskina z Keni se objevily dohady, že za jeho odvoláním stojí evropští osadníci. Erskine s bílými farmáři neměl dobré vztahy a již od svého příjezdu v roce 1953 se snažil omezit vliv osadníků na politiku koloniální správy. Generál mimo jiné odmítal jejich požadavky, aby části britských praporů chránily evropské farmy. I přesto však neměli osadníci vliv na generálovo odvolání – z kabinetního jednání v lednu 1955 vyplývá, že Erskine byl po předchozí domluvě na své místo v Keni jmenován pouze na dva roky.¹¹⁰

V průběhu roku 1958 probíhaly poslední popravy rebelů Mau Mau a celé hnutí bylo de facto poraženo, pro domorodé Afričany se však situace oproti období aktivních bojů změnila jen málo. Od června 1955 měli Afričané možnost zakládat politické strany, ovšem jen s povolením koloniální správy a mimo Centrální provincii, kde rebelové Mau Mau působili a operovali nejvíce. V letech 1956 a 1957 mohli Afričané jako jednotlivci kandidovat na členství v Legislativní radě. Volební právo bylo omezeno na základě dokumentů o majetku a vzdělání a všichni voliči byli stejně jako kandidáti loajalisté. Do Legislativní rady byli zvoleni tři afričtí zástupci.

Sir Patrick Renison, který nahradil Baringa na pozici guvernéra, ukončil 12. ledna 1960 mimořádný stav. 14. srpna 1961 byl Kenyatta propuštěn z vězení¹¹¹ a podle dopisu guvernéra Renisona z července 1961 se bývalý vůdce KAU nezměnil, chtěl se vrátit do politiky, působil arogantně a „viděl se v roli vůdce“.¹¹² Jomo Kenyatta se opravdu vrátil na keňskou politickou scénu a 28. října 1961 vstoupil do strany KANU.¹¹³ Keňská africká národní unie (KANU, *Kenya African National Union*), kterou Kenyatta vedl, byla zčásti obnovenou stranou KAU. Strana byla stejně jako Kenyatta ve své politice umírněná, ale minulosti Mau Mau se nezbavila, neboť mnoho členů strany bylo dříve příslušníky hnutí. Kenyatta se obklopoval umírněnými politiky, kteří byli proti Mau Mau (například Mbiyu Koinange), ale ve straně působili také Waruhio Itote, Bildad

¹⁰⁹ Stephen Chappell, „Air Power in the Mau Mau Conflict“, *The RUSI Journal* 156, č. 1 (2011): 64-70, <http://www.tandfonline.com> (staženo 26.11.2013), 68.

¹¹⁰ Cabinet Meeting, 13 January 1955, CAB/195/13/17 CC 55 (3), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

¹¹¹ Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Jomo Kenyatta“, 25 July 1961, CAB 129/106/14 C 61 (114), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

¹¹² Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 134.

¹¹³ *Ibid.*, 141.

Kaggia či Fred Kubai.¹¹⁴ Přestože postavení těchto mužů v Mau Mau nebylo marginální, později stáli vysoko v hierarchii strany.

Po návratu Kenyatty proběhly v letech 1961 a 1962 dvě ústavní konference v Londýně, během kterých keňská delegace jednala s Brity o nezávislosti Keni. V květnu 1963 vyhrála Kenyattova strana KANU volby a Kenyatta se 1. června 1963 nakrátko stal premiérem země. Již v prosinci téhož roku vyhlásila Keňa nezávislost a po vyhlášení Keňské republiky 12. prosince 1963 se Jomo Kenyatta stal prvním prezidentem země.

¹¹⁴ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 334-335.

3 Britové a pohled na fenomén Mau Mau

Již od samého počátku mimořádného stavu v roce 1952 byl fenomén Mau Mau v Británii i samotné Keni do jisté míry ovlivněn příběhy o páchaných ukrutnostech a chápán jako symbol africké (keňské) divokosti. Tato kapitola je krátkým exkursem, který představuje tento britský náhled na militantní hnutí a jeho činy. Dvě podkapitoly se věnují přísahám a pohledu britského tisku na Mau Mau.

Britská média v padesátých letech hojně využívala exotičnost vzdálené Keni a více než o průběhu operací proti rebelům Mau Mau informovala o „zvěrstvech“ v africké kolonii. Názor britské veřejnosti se až překvapivě podobal názorům Britů v Keni, kteří, byť nebyli vystaveni vlně bulvárních článků, také v převážné většině nahlíželi na Mau Mau jako na domorodé barbarské a kruté bojovníky. Osadníci, britští vojáci i administrativa tvořená bílými Evropany věděla o kikujské společnosti jen málo. Jazykem kmene Kikujů (a kmenů Embu a Meru) se umělo dorozumívat jen minimum zde působících ne-Afričanů. Podobně neznalí byli Evropané také ve vztahu ke kulturním zvykům a tradičnímu životu Keňanů. Většina bělochů se tedy uchýlovala k rychle se šířícím stereotypům.¹¹⁵

Mýty o činech Mau Mau ale neovlivňovaly jen smýšlení evropské menšiny – keňskou společnost, především kmen Kikujů, názor na Mau Mau vnitřně diverzifikoval. Část keňské společnosti se k jedné či druhé skupině připojila až po nějakém čase od vyhlášení nouzového stavu. Ve zprvu pasivní části obyvatelstva proto přímo zažité události, ústně předávané příběhy a mýty také měly svůj vliv na přiklonění se k jedné bojující straně.

3.1 Přísahy

Jednou z nejvíce zmiňovaných „zvráceností“, kterých se podle Britů dopouštěli Kikujové během mimořádného stavu, byla bezpochyby přísaha. Taktické využití přísah k částečnému ovládnutí místního obyvatelstva kolonisté nevnímali, a přísahy tak byly jako důkaz nelidskosti využívány k propagandistickým účelům. Rituálních přísah (v anglické terminologii je celý proces nazýván *oathing*), jejichž cílem bylo zavázat

¹¹⁵ John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 395.

Kikuje k tomu, aby pomohli rebelům dosáhnout cílů militantního hnutí Mau Mau, také plně využíval britský tisk.

Ačkoliv bylo britskému čtenáři předkládáno, že celý popis přísahy je téměř nepublikovatelný, následoval obvykle výčet toho, co se podle autora při rekrutování rebelů Mau Mau dělo. Informace o rituálech, které pro Evropana zněly poněkud divošsky, ale často dokreslovali i samotní bílí osadníci v Keni. Jedním z nich byl Michael Blundell, význačný osadník v době stavu ohrožení, který údajnou část přísahy popsal. Podle jeho tvrzení zahrnoval rituál „masturbaci na veřejnosti“ či „pití menstruační krve“. S podobnými informacemi byli zřejmě seznamováni i příjíždějící britští vojáci. Ti k brožuře o nejdůležitějších faktech o Mau Mau a Keni dostávali také list papíru, na němž byly přísahy popsány.¹¹⁶

Rychlý nárůst počtu rituálů nesevřel o vzrůstající podpoře obyvatelstva, ale spíše o potřebě Mau Mau zavázat si pasivní populaci. Přísaha, jejíž nedodržení podle opakované mantry znamenalo smrt, zajišťovala rebelům nové informační kanály i možný zdroj zásob.¹¹⁷

Již od roku 1947 se Kenyatta v čele KAU snažil získat pro stranu podporu Kikujů prostřednictvím přísah, jež však byly svou podobou diametrálně odlišné od pozdějších přísah Mau Mau. Přísaha bylo nabídnuta jen starším a váženým mužům v komunitě, byla placená a její přijetí bylo dobrovolné. Přísaha militantního hnutí často nebyla přijata dobrovolně, ale naopak pod pohrůzkou násilí. Nová přísaha se také neomezovala jen na muže – oproti zvyklostem se vztahovala i na ženy a děti.¹¹⁸

Kenyattova umírněnost a celkově malý zájem o přísahu věrnosti KAU znamenaly dobrou výchozí pozici pro nový militantní proud, jehož nové přísahy se mezi Kikuji šířily velmi rychle. Počátečním spouštěčem největší vlny přísah bylo vyhrocení situace v Olenguruone v oblasti Naivasha. Po celá čtyřicátá léta zde docházelo ke sporům mezi koloniální správou a Kikuji, kteří sem přicházeli pracovat na farmy bílých osadníků kvůli přelidnění v ostatních oblastech (především v Centrální provincii).

¹¹⁶ John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 399.

¹¹⁷ Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999), 58.

¹¹⁸ David W. Throup, „The Origins of Mau Mau“, *The African Affairs* 84, č. 336 (1985): 399-433, <http://www.jstor.org> (staženo 2.11.2013), 415.

Po vlně stávek afrických pracovníků a nových nařízení o počtu pracovníků na jednu farmu došlo v roce 1949 k vystěhování 4 000 Kikujů z Olenguruone.¹¹⁹ Vlna žhářských útoků a vzrůstající pocit nebezpečí vedl koloniální vládu k zákazu provádění přísah v roce 1950.¹²⁰ Koloniální správa se místo vyřešení problému s půdou rozhodla přísahy trestat, což jejich rozvoj pouze uspíšilo.

Velká část populace Centrální provincie prošla přijetím přísahy do konce roku 1952. Původně dobrovolný rituál se ovšem s postupujícím časem stával v mnoha vesnicích a osadách povinností, kterou někteří Kikujové odmítali. Většinu z této nevelké skupiny obyvatelstva tvořili křesťané, z nichž někteří byli za odmítnutí přísahy zabiti.¹²¹

3.2 Britský tisk, akademici a Mau Mau

Fenomén Mau Mau dokázal během padesátých let dvacátého století několikrát získat pozornost obyčejných Britů prostřednictvím titulních stránek novin. Nejčtenější deníky té doby, bulvární *Daily Mail* a *Daily Mirror*, vycházely v 50. letech v průměrném nákladu 2,3 respektive 4,5 milionu kusů. Obě média se v průběhu mimořádného stavu věnovala především kauzám, které rezonovaly ve společnosti (útoky Mau Mau, rituály během přísah) a často je doplňovala obrázky a údernými titulky.

Začátek mimořádného stavu obě média popisovala prostřednictvím nasazených armádních sil a čtenáři přinášela zpravodajství o akcích Mau Mau (*Mau Mau hrozí zabitím Baringa!*).¹²² Ačkoliv se tedy může zdát, že nejčtenější britské deníky zprvu informovaly pouze o zločinech páchaných Mau Mau, *Daily Mirror* již na konci roku 1952 vydal články poukazující na represivní sílu v Keni (*15 lidí zemřelo po střelbě policie do keňského davu, 25 Afričanů popraveno*).¹²³

Britská veřejnost byla také v listopadu 1953 seznámena s okolnostmi vojenského soudu kapitána Griffithse (viz kapitola 4.3 Soud s kapitánem Griffithsem). Jako velitel rotý KAR měl mimo jiné nabízet finanční odměnu svým africkým jednotkám za zabití

¹¹⁹ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 26-28.

¹²⁰ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 21.

¹²¹ *Ibid.*, 2-3.

¹²² „Mau Mau threaten to kill Baring“, E.S. Atieno Odhiambo et al., eds., *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* (Oxford: James Currey, 2003), 232.

¹²³ „15 Die as Police Fire on Kenya Mob“, „Hang 25 Africans“, E.S. Atieno Odhiambo et al., eds., *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* (Oxford: James Currey, 2003), 235.

rebelů a sám byl souzen za zastřelení mužů podezřelých ze spolupráce s Mau Mau. Články o excesech kapitána Griffithse byly poslední z takto sledovaných keňských kauz. Masakru v táboře Hola v roce 1959 se nedostalo téměř žádného mediálního pokrytí.¹²⁴ Britská média věnovala nejvíce prostoru zavedení mimořádného stavu a dění v letech 1952 a 1953 a pozdější události v kolonii byly zastíněny děním světovým i domácím.

Akademici se ale fenoménu Mau Mau intenzivně věnovali až do poloviny šedesátých let. Nejznámějším z nich byl bezpochyby Louis Leakey, který se podílel v roce 1952 na zavedení přísah, jež měly rušit působení přísah provedených Mau Mau (takzvané *counter-oathing*).¹²⁵

Leakey se narodil a byl vychován mezi Kikuji. Díky těmto okolnostem byl jedním z nemnoha bělochů, kteří plynule hovořili jazykem Kikuju. Na základě svých zkušeností napsal dvě knihy – v roce 1952 *Mau Mau and the Kikuyu* a v roce 1954 *Defeating Mau Mau*. Leakeyho druhá analýza Mau Mau, podle níž rebelové následovali perverzní náboženský kult, plně posloužila koloniální správě, která kopie knihy šířila mezi úředníky.¹²⁶ Leakeyho popis kikujské společnosti, kterou vykreslil jako téměř ideální, se zakládal zejména na rozhovorech s kmenovými vůdci a stařešiny. Podle jeho názoru znamenala účast v hnutí Mau Mau pokles morálky ve společnosti. Generalizovaný obraz Kikujů, který Leakey vytvořil, se ale neshodoval s reálnou podobou kmenové společnosti a tento ostrý kontrast jen utvrzoval koloniální správu a osadníky v názoru, že jsou svědky úpadku společnosti Kikujů.¹²⁷

V roce 1954 se Leakey také podílel na vytvoření tajné zprávy pro koloniální správu. Tento dokument, nazvaný *Report on the Sociological Causes Underlying Mau Mau*, se měl odborně vyjádřit zejména k příčinám vzniku a povaze hnutí Mau Mau. V kapitole o tajných přísahách, kterou sepsal právě Louis Leakey, ale chybějí jakákoliv fakta o okolnostech, místech či datech přísah.¹²⁸

Jak píše historik Bruce Berman, Leakeyho názory přejímali i další akademici, mezi nimi především američtí antropologové. V roce 1956 například americký antropolog

¹²⁴ Ibid., 245.

¹²⁵ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 46.

¹²⁶ Bruce J. Berman, „Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 181-206, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013), 183.

¹²⁷ Gretha Kershaw, „Mau Mau from Below: Fieldwork and Experience, 1955-57 and 1962“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 274-297, <http://www.jstor.org> (staženo 31.3.2014), 291.

¹²⁸ Ibid., 278.

Gilbert Kushner vydal článek, v němž se opírá pouze o Leakyho zkušenosti a zasazuje Mau Mau do rámce „násilného hnutí“, které je „uchváčeno pokrokem moderní civilizace“.¹²⁹

Tento náhled na Mau Mau později odmítali přímí účastníci dění během mimořádného stavu (např. J.M. Kariuki či Waruhiu Itote). V druhé polovině šedesátých let se politickému přesahu Mau Mau věnovali antropolog Donald Barnett a Karari Njama.¹³⁰ Njama působil u guerrillových sil v Aberdarech pod vedením Dedana Kimathiho a chápal Mau Mau jako radikální část afrického nacionalismu v Keni. Na Leakyho výzkum v témže období reagovali i John Nottingham a Carl Rosberg, kteří také odmítali uchopení Mau Mau jako atavistického hnutí, namísto protikoloniálního nacionálního hnutí.¹³¹

¹²⁹ Berman, „Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau“, 203.

¹³⁰ Donald Barnett a Karari Njama, *Mau Mau from Within: Autobiography and Analysis of Kenya's Peasant Revolt* (London: Macgibbon and Kee), 1966.

¹³¹ Carl Rosberg a John Nottingham, *The Myth of Mau Mau: Nationalism in Kenya* (New York: Frederick Praeger), 1966.

4 Otázka autonomie britské koloniální správy v Keni

Po vyhlášení mimořádného stavu v říjnu 1952 se koloniální správa (prostřednictvím bezpečnostních sil koloniální administrativy) a také armáda snažily co nejrychleji potlačit povstání militantního hnutí Mau Mau. Cílem armády bylo především ochránit život i postavení evropských osadníků a pomoci s uklidněním situace. Prostředkem k vyřešení krize v Keni byla kontrola populace – v tomto případě kontrola Kikujů.

Koloniální správa v Keni pravidelně komunikovala s vládou v Londýně a prostřednictvím telegramů či dopisů informovala, oznamovala i žádala. Vláda v Londýně věděla vše o dění v kolonii, autorka zde však představuje výzkumnou otázku, že některé informace o situaci v Keni centrální vláda dostávala až zpětně. Na uvedenou výzkumnou otázku se tedy podle stanoviska autorky dá odpovědět tak, že určité kroky především v oblasti represí podnikala administrativa v Keni iniciativně a Londýnu informace o těchto krocích oznamovala retrospektivně.

4.1 Iniciativa Britů v Keni

Již od počátku vojenské kampaně docházelo v Keni k bičování osob podezřelých z příslušnosti k Mau Mau, a to i přes to, že vláda odmítla tělesné tresty legalizovat. Neexistují ani důkazy o vydání přímého vojenského rozkazu, který by autorizoval fyzické tresty. Přesto je jasné, že velké množství informací bylo získáno v táborech a během screeningu právě prostřednictvím násilí a nátlaku. Ve zprávě pro ministra pro válku, kterým v té době byl Anthony Head, to okomentoval i generál Erskine, který dorazil do Keni v červnu 1953.¹³²

Erskine byl v Keni vrchním velitelem ozbrojených sil a napsal, že za účelem získání informací existuje „tendence zajímat podezřelé a vyslýchat je pomocí síly“. V osobním dopise se Erskine vyjádřil otevřeněji. Prohlásil, že „si je jistý, že kvůli získání informací byli zadrženi bití“.¹³³ Generál Erskine tedy do Keni přijel bez vědomí toho, že by bylo povoleno fyzicky trestat zadržené – takové jednání povoleno nebylo, i přes prvotní neznalost Londýna k němu však v kolonii docházelo.

Erskine 23. června 1953 vydal rozkaz, v němž nabádal armádu a bezpečnostní síly k disciplíně a důstojnému zacházení s obyvateli Keni. K násilným excesům ale nadále

¹³² Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 162.

¹³³ *Ibid.*, 162.

docházelo. Armádní důstojníci v Keni měli možnost oznámit excesy kabinetu v Londýně, ale generál Erskine zastával názor, že přílišné vynucování disciplíny a trestání za neoprávněnou střelbu na podezřelé či jejich mučení by bylo špatné především pro morálku kikujské domobrany.¹³⁴

4.2 Masakr v táboře Hola

Wambugu wa Nyingi – jeden ze čtyř Keňanů, který v roce 2011 žaloval britskou vládu za mučení v zadržovacím táboře – byl ve 40. letech 20. století politickým aktivistou a angažoval se v KAU. Nyingi byl zatčen krátce po vyhlášení mimořádného stavu a bez obvinění byl zadržován devět let.¹³⁵ V roce 1952 byl zatčen Evropany z KR a zbit. Později strávil šest měsíců na policejní stanici v Muthinge, která sloužila jako výslechové středisko. Nyingi byl podle své výpovědi svědkem mnoha bití a také několika úmrtí během výslechů. Později byl přemístován z tábora do tábora a trestání vězňů (bití rákoskou, odpírání stravy) bylo na denním pořádku. V táboře Athi River byl například zavěšen za nohy ze stropu chýše, zbit a byl mučen metodou podobnou tzv. *waterboardingu* – v poloze vzhůru nohama byl Nyingovi poléván vodou obličej. V táboře Mwea museli vězni vykopávat příkopy a jámy a po jejich vykopání dostali povel je opět zasypat.¹³⁶

Nyingi byl nakonec poslán do tábora Hola, který byl určen nejradikálnějším rebelům Mau Mau. Na začátku března 1959 bylo několik vězňů odvedeno mimo tábor, kde měli začít pracovat. Zadržení v táboře se však považovali za politické vězně a pracovat odmítali. Nyingi byl ten den, 3. března 1959, ve skupince vězňů odvedených mimo tábor, která britskému důstojníkovi Sullivanovi řekla, že nebude pracovat. Sullivan po několika výhrůžkách bez efektu nařídil africkým dozorcům, aby tyto vězně zbili. Dozorci byli na protesty připraveni a měli na sobě tzv. *riot gear*, což byla výzbroj pro případ vězeňské vzpoury, která sestávala z helmy, obušku či dlouhé tyče a štítu.

¹³⁴ Huw Bennett, „Soldiers in the Court Room: The British Army’s Part in the Kenya Emergency under the Legal Spotlight“, *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 39, č. 5 (2011): 717-730, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2.2014), 723.

¹³⁵ Audio záznam, reportáž o událostech během povstání Mau Mau a rozhovor s Davidem Andersonem, „Mau Mau blame ‚goes right to the top‘“, *BBC Radio 4*, Today, 7 April 2011, http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9449000/9449775.stm

¹³⁶ David M. Anderson, „Mau Mau in the High Court and the Lost British Empire Archives: Colonial Conspiracy or Bureaucratic Bungle?“, *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 39, č. 5 (2011): 699-716, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2.2014), 703-705.

Nyingi po útoku ztratil vědomí.¹³⁷ Jeho tělo bylo společně s dalšími jedenácti mrtvými umístěno do márnice, kde však britský lékař zjistil, že Nyingi stále žije.

Do tábora byl krátce po této události povolán oblastní úředník Willoughby Thompson a bylo mu oznámeno úmrtí vězňů. Dozorci Thompsonovi řekli, že několik zadržených bylo odvedeno z tábora, aby pracovali. Vězňům se však údajně udělalo nevolno, „podlehli velkému horku“ a z nějakého důvodu poté vypukla rvačka. Dozorci se poté snažili vězňům pomoci tím, že „na ně z nedaleké vodní cisterny lili vodu a výsledkem bylo, že se vězni utopili“. Vysoce nepravděpodobnému příběhu Thompson nevěřil. Thompson historku i svůj názor utvořený na místě činu sdělil guvernérovi Baringovi. Guvernér poté o události informoval Londýn a smrt vězňů zdůvodnil právě tímto těžko uvěřitelným sledem událostí, o kterém Thompson – jenž na vlastní oči viděl zraněné i mrtvá těla – věděl, že je to lež.¹³⁸ Guvernér v telegramu pro Alana Lennox-Boyda, ministra pro kolonie, uvedl, že „nic neukazuje na to, že by za smrtí vězňů stálo použití síly“. Vláda v Londýně poté musela provést tři vyšetřování, aby zjistila, že vězni byli po odmítnutí práce ubiti.¹³⁹ Za smrt vězňů však ani po vyšetřování nepadly žádné tresty.¹⁴⁰ Události v táboře Hola jsou dnes známy pod názvem *Hola Massacre*.¹⁴¹

David Anderson, oxfordský profesor a odborník na Keňu, v rozhlasovém pořadu *Today* na stanici BBC 4 řekl, že vláda o tomto a podobných excesech věděla.¹⁴² Na příkladu masakru v táboře Hola je však jasně patrné, jak iniciativně koloniální správa v Keni jednala a kdy se o událostech v africké kolonii dozvíдалa centrální vláda. Vláda v Londýně povolila koloniální správě používat zadržené jako pracovní sílu (takzvaný

¹³⁷ Audio záznam, reportáž o událostech během povstání Mau Mau a rozhovor s Davidem Andersonem, http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9449000/9449775.stm

¹³⁸ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 46.

¹³⁹ Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Hola Detention Camp“, 11 June 1959, CAB 129/97/48 C 59 (98), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

¹⁴⁰ „British colonial ‚cover up‘ in Mau Mau camp revealed in new secret document release“, autor neuveden, *The Telegraph*, 30 November 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/9713465/British-colonial-cover-up-in-Mau-Mau-camp-revealed-in-new-secret-document-release.html>

¹⁴¹ „Mau Mau torture victims to receive compensation – Hague“, autor neuveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-22790037>

¹⁴² Audio záznam, reportáž o událostech během povstání Mau Mau a rozhovor s Davidem Andersonem, BBC News – BBC Radio 4, Today, *Mau Mau blame ‚goes right to the top‘*, délka 07:35, 7 April 2011, http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9449000/9449775.stm

Cowan Plan)¹⁴³, zcela jistě však nenařídila ubití jedenácti vězňů v táboře Hola. Debata v Dolní sněmovně z 27. července 1959 to jasně dokládá. Poslanci celou záležitost odsoudili a nenašli jediné opodstatnění, které by vysvětlovalo chování administrativy v Keni.¹⁴⁴

4.3 Soud s kapitánem Griffithsem

Kapitán G.S. Griffiths byl na začátku června roku 1953 dočasně povýšen na majora a velel rotě „B“ v 5. praporu KAR. Griffithsova rota v polovině června prohledávala uzavřenou oblast u Nyeri a hledala rebely. Tři Kikujové cestou z lesa přišli k jednomu ze zbudovaných kontrolních stanovišť právě v době, kdy k němu přijel major Griffiths. Griffiths chtěl vědět, proč přítomní *askaris* tyto muže již nezastřelili. Major osobně zkontroloval třem civilistům doklady a nejstaršího z nich poslal pryč se slovy „jsi příliš starý na to, abych tě zabil, odejdi“. Zbylým dvěma Griffiths vrátil doklady a řekl jim, že mohou jít. Kikujové odcházeli a byli přibližně deset metrů daleko, když do nich Griffiths vypálil zásobník ze své zbraně. Major odjel, ale za půl hodiny se vrátil, protože dostal zprávu, že muži stále žijí. Jednomu zraněnému muži major řekl, že nebude křičet bolestí tak dlouho jako kůň, kterého majorovi na jeho farmě v Keni zabili a muže popravil střelou do hlavy.¹⁴⁵

Rota „B“ a major Griffiths byli později přítomni také u lesních operací u Chuky v oblasti Embu. Během výslechu dvou rebelů, kteří byli při operaci zadrženi, došlo k několika dalším událostem, které jsou spojovány s majorem Griffithsem. Griffiths vedl výslech jednoho ze zadržených a údajně nařídil vojínu Segatovi, který byl u výslechu přítomen, aby na rebela použil násilí. Segat zadrženému uřízl ucho. Griffiths však tvrdil, že Segat měl vězni pouze vyhrožovat. Zadržený rebel byl ještě v den zadržení po tomto výslechu za nejasných okolností zastřelen. Druhý zadržený během operace u Chuky byl vyslýchán také Griffithsem a Segatem. Major nařídil Segatovi, aby propíchl zadrženému ucho a ránou provlékl drát – díky tomu by zadrženého měli pod kontrolou a mohli jej použít jako průvodce oblastí. Druhý rebel byl však také

¹⁴³ Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Hola Incident Telegram“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818584/Hola-Incident-Telegram>

¹⁴⁴ Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, 27 July 1959, „Hola Camp, Kenya (Report)“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1959/jul/27/hola-camp-kenya-report>

¹⁴⁵ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 180-182.

podřízenými Griffithse na jeho rozkaz ještě ten den zastřelen. Na rozkazy majora Griffithse si nikdo nestěžoval a autority (kterým bylo úmrtí rebelů zadržených britskými vojáky oznámeno) nikoho za smrt rebelů u Chuky neobvinily.¹⁴⁶

Operace v lesích u Chuky pokračovaly. Místní kikujská domobrana byla informována o operaci prováděné četou KAR a byla varována, aby do lesa nikdo nevstupoval. Jedna z hlídek po několika hodinách zadržela deset či jedenáct mužů a všichni zadrženi byli po krátké době zastřeleni. Podle hlídky byli muži „na okraji lesa“ a vojáci je považovali za rebely Mau Mau.¹⁴⁷ Další den, 18. června 1953, se část čety vydala zpět do lesa. Hlídka se ale brzy vrátila a oznámila zastřelení několika domnělých rebelů. Během několika dní tak během operací vedených majorem Griffithsem u Chuky zemřelo přes dvacet osob. Později bylo zjištěno, že většina zastřelených patřila ke kikujské domobraně.¹⁴⁸

Generál Erskine později inicioval proti Griffithsovi obvinění a vojenský soud.¹⁴⁹ Problém špatné disciplíny a excesů britských vojáků chtěl Erskine rázně vyřešit a Griffithse za zastřelení dvou Kikujů u kontrolního stanoviště exemplárně potrestat. Obvinění z vraždy však bylo kvůli formální chybě staženo. Griffiths byl poté obviněn z mučení, usvědčen a odsouzen k pěti letům vězení. Erskine tedy dokázal svou osobní rozhodnost, ale soud s Griffithsem kvůli různým průtahům trval půl roku. Většina představitelů koloniální správy se soudem nesouhlasila, protože podle nich ohrožovala morálku vojáků. Koloniální správa věděla o použití násilí ve všech bezpečnostních složkách, ale s obvyklým postupem bití či mučení právě z uvedeného důvodu téměř nic nedělala. Většina podobných případů, byť menšího rozsahu, byla mlčky přecházena.¹⁵⁰

Ačkoliv je případ čety majora Griffithse extrémní, mnoho výroků, které zazněly během jeho soudu, sdíleli také další vojáci, osadníci i úředníci. Důstojník v Griffithsově četě u majorova soudu vypověděl, jak Griffiths před začátkem operací u Chuky řekl, že

¹⁴⁶ Ibid., 184.

¹⁴⁷ Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 188.

¹⁴⁸ Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009), 98-99.

¹⁴⁹ Conclusion, 21 January 1954, CAB/128/27/4 CC (54-4), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

¹⁵⁰ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain's Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 258-260.

v podstatě „mohou zastřelit, koho chtějí“.¹⁵¹ Jiný důstojník z roty „B“ prohlásil, že Griffiths pokládal všechny Kikuje za Mau Mau.¹⁵²

4.4 Komunikace mezi Keňou a Londýnem

V červnu roku 1957 napsal generální prokurátor (britské koloniální správy) v Keni Eric Griffith-Jones dopis guvernérovi Keni, Evelynu Baringovi. Griffith-Jones v dopisu píše, že použití násilí v zadržovacích táborech povoluje, ale zadržené osoby musejí být bity do horní části těla, neměly by být zasaženy ledviny, slezina ani játra a zadržení nesmějí být těžce raněni.¹⁵³ Griffith-Jones také do dopisu připsal, že „chceme-li spáchat hřích, musíme hřešit potichu“.¹⁵⁴ Tento a další dokumenty z celkem 36 bývalých britských kolonií jsou uloženy v Hanslope Park, kde sídlí vládní komunikační středisko (*Her Majesty's Government Communications Centre*). Až do roku 2013 vláda tvrdila, že žádný takový tajný archiv dokumentů neexistuje. Po žalobě Keňanů u Nejvyššího soudu v Londýně však britské ministerstvo zahraničí přiznalo existenci archivu, jemuž se přezdívá „migrující archiv“. Ministerstvo zahraničí označilo dokumenty za zvlášť citlivé, slibuje však postupné zveřejnění zredigovaných dokumentů.¹⁵⁵

Autorka se domnívá, že archivy by mohly odhalit další excesy britské koloniální správy i armády. Mnoho již dnes přístupných dokumentů odhaluje případy mučení, zneužívání a zabití, stovky dokumentů utajovaných desítky let by tak mohly odhalit ještě vážnější prohřešky Britů během mimořádného stavu v Keni. Tuto tezi potvrzuje jeden z „migrujících“ dokumentů, který při psaní článku o utajených archivech zveřejnil novinář BBC Dominic Casciani.

V dokumentu guvernér Baring informuje Lennox-Boyda, ministra pro kolonie, o zapojení osmi evropských důstojníků do páchání závažných zločinů. Ani jeden

¹⁵¹ Bennett, *Fighting the Mau Mau*, 183.

¹⁵² Branch, *Defeating Mau Mau*, 98.

¹⁵³ „Secret memo gave guidelines on abuse of Mau Mau in 1950s“, Ian Cobain a Peter Walker, *The Guardian*, 11 April 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/11/mau-mau-high-court-foreign-office-documents>

¹⁵⁴ „Kenya: UK expresses regret over abuse as Mau Mau promised payout“, Ian Cobain, *The Guardian*, 6 June 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/05/kenyan-mau-mau-payout-uk-regret-abuse>

¹⁵⁵ „Sins of colonialists lay concealed for decades in secret archive“, Ian Cobain a Richard Norton-Taylor, *The Guardian*, 18 April 2012, <http://www.theguardian.com/uk/2012/apr/18/sins-colonialists-concealed-secret-archive>

z Evropanů nebyl koloniální správou stíhán, přestože popsané zločiny zahrnovaly vraždu či upálení dvou Afričanů zaživa.¹⁵⁶

Další z nedávno zveřejněných „migrujících“ dokumentů ukazuje šok londýnského policejního důstojníka, který ze své pozice nejvyššího policejního komisaře v Londýně odjel vykonávat stejnou pozici do Keni. Plukovník Arthur Young si v dopise pro guvernéra Baringa z listopadu 1954 stěžuje na případy nelidskosti z rukou bezpečnostních složek v Keni a na otřesnou situaci se zadržovacími tábory, v nichž podle Younga „panují ohavné poměry, které by měly být podrobeny vyšetřování“.¹⁵⁷ Younga si na pozici keňského policejního komisaře vybralo britské ministerstvo zahraničí a plukovník byl před svým odjezdem do kolonie informován o dění v Keni. Je tedy překvapivé, že informovaný důstojník byl situací v Keni šokován. Podle autorčina mínění se zprávy o excesech a situaci v táborech dostávaly do Londýna se zpožděním a často již upravené. Zprávy o dění v kolonii však byly součástí tajných telegramů a dopisů a dozvídali se o nich nejvýše postavení úředníci ministerstva pro kolonie.

4.5 Dění v táborech ve výpovědích

Soudní proces mezi roky 2011 a 2013 byl v médiích pozorně sledován a velké pozornosti se dostalo výpovědím čtyř Keňanů u soudu i výpovědím dalších Keňanů, kteří byli zadržováni v táborech. Autorka bere v úvahu, že uvedení výpovědí očitých svědků či poškozených je diskutabilní – vzhledem k výše popsaným okolnostem, rozhodnutí soudu v roce 2013 a omluvě ministra zahraničí Williama Hagua za dění v táborech však tyto výpovědi mohou vhodně doplnit tuto kapitolu.

Přestože generální prokurátor Keni, Griffith-Jones, povolil koloniální správě používat v zadržovacích táborech násilí, rozšířenost a míra násilí (znatelně přesahující „doporučení“ Griffitha-Jonese) již před rokem 1957 ukazují, nakolik iniciativně si počínali evropští i afričtí dozorcí v táborech.

Paulo Nzili, jeden ze čtyř Keňanů žalujících britskou vládu, byl členem Mau Mau přibližně půl roku. Po zatčení byl na nařízení koloniálního úředníka svléknut a před ostatními zadržovanými vykastrován. Ndiku Mutua, druhý ze skupiny čtyř Keňanů,

¹⁵⁶ Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Eight officers implicated in murder and abuse in Kenya“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818586/eight-offices-implicated-in-murder-and-abuse-in-kenya>

¹⁵⁷ Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Col Young Letter“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818588/col-young-letter>

pracoval na evropské farmě a podle své výpovědi nepatřil k Mau Mau. Rebelům však několikrát poskytl jídlo, za což byl zatčen. Před odvedením na policejní stanici byl na příkaz svého evropského zaměstnavatele zbit. V zadržovacím táboře Mutuovi nasadili pásku přes oči a stejně jako Nzili byl vykastrován. Ve své výpovědi pro BBC Mutua říká, že podle jeho názoru jej takto zmrzačil jeho evropský zaměstnavatel (Mutua použil slovo *master*), a proto musel mít pásku přes oči, aby osadníka nepoznal. Mau Mau později stanici přepadli a vězněné muže osvobodili. Rebelové Mutuu odvedli do lesa, kde jej poté ošetřili.¹⁵⁸ Jane Muthoni Mara, která také patřila ke skupině žalující Británii za prožité mučení, byla zatčena v patnácti letech za sympatizování s Mau Mau. Během screeningu byla za přítomnosti čtyř strážců znásilněna lahví, v níž byla vařící voda. Mara vypověděla, že viděla také útok na další ženy.¹⁵⁹

BBC výpovědím Keňanů i evropských osadníků věnovala jeden cyklus v roce 2011 a jeden cyklus v roce 2013. Zveřejněné příběhy Keňanů se vesměs týkají smrti rodinného příslušníka či násilí z rukou osadníků, zatímco příběhy a názory Britů nejčastěji zmiňují osud britských osadníků a „zvěrstva Mau Mau“, která tito osadníci zažili. Ačkoliv tyto příběhy a zkušenosti z Keni 50. let často přinášejí tvrzení, pro něž nejsou důkazy, jsou symbolem nálady jak v keňské společnosti, tak ve společnosti rodin a rodinných příslušníků evropských osadníků.

Část keňské společnosti, k nimž patří i Keňané žalující britskou vládu, cítí vůči britské koloniální správě křivdu za způsobené strádání. Část britské společnosti, především lidé spojení s Keňou a životem v kolonii, však s rozhodnutím soudu a kompenzací pro Keňany nesouhlasí. Ve zveřejněných příbězích to dokládají výroky o zvěrstvech Mau Mau či o relativně malé míře zneužívání v táborech v porovnání s akcemi Mau Mau. Někteří z dotazovaných také uvádějí, že za prožité události by měli dostat odškodnění i evropští osadníci, nebo že všechny případy ukrutnosti z rukou Britů byly pouze odvetnými opatřeními.^{160,161}

¹⁵⁸ Audio záznam, rozhovor s Ndiku Mutuou o událostech během povstání v rámci článku „Mau Mau uprising: Bloody history of Kenya conflict“, autor neuveden, *BBC News*, 7 April 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-12997138>

¹⁵⁹ „Kenya’s Mau Mau uprising: Victims tell their stories“, autor neuveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-22797624>

¹⁶⁰ „Kenya’s Mau Mau uprising: Your stories“, autor neuveden, *BBC News*, 21 July 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-14233738>

¹⁶¹ „Kenya’s Mau Mau revolt: Your experiences“, autor neuveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/world-22795420>

Závěr

Mimořádný stav v britské kolonii trval osm let. V roce 1952 jej vyhlásil guvernér sir Evelyn Baring ve snaze nastolit pořádek v kolonii a ochránit koloniální správu i evropské farmáře v Keni. Evropští farmáři přicházeli do Keni od počátku 20. století a pěstovali na tamější úrodné půdě kávu a čaj. Příchod bílých osadníků a zabírání půdy nejvíce zasáhlo kmen Kikujů, jehož příslušníci hospodařili na půdě v Centrální provincii. Kikujové proto později tvořili absolutní většinu v protikoloniálním militantním hnutí Mau Mau, které se v 50. letech 20. století stalo de facto vyvrcholením politických a nacionalistických snah Keňanů. Umírněný aktivista Jomo Kenyatta, nejvýraznější postava politické scény ve 30. a 40. letech, neuspěl ve své snaze prosadit umírněnou politiku vůči Britům a velkou podporu získaly protikoloniální a militantní proudy keňské politiky.

Takzvaná vojenská část povstání hnutí Mau Mau trvala do roku 1956 a skončila dopadením jednoho z hlavních vůdců rebelů. Během této doby v Keni operovalo několik tisíc britských vojáků, britské letectvo, africké jednotky KAR a také jednotky KR. Britská koloniální správa spustila kromě vojenských operací také nevojenské programy a operace, jež měly pomoci rychleji porazit vzbouřence Mau Mau.

Během operace Jock Scott bylo krátce po začátku povstání zadrženo několik desítek mužů, které koloniální administrativa považovala za vůdce hnutí, většina z nich však patřila k umírněnému proudu keňské politické scény. Podle koloniální správy byla cestou k porážení militantních rebelů především kontrola Kikujů. Kikujové, kteří vstupovali do řad Mau Mau, procházeli rituálem přísahy. Přísahu však často přijímali i Kikujové, kteří nebojovali se zbraní v ruce a neoperovali v lesích. Koloniální správa se tedy snažila kontrolovat pasivní část obyvatelstva, a to pomocí takzvaných „chráněných vesnic“, ve kterých po dokončení programu žilo pod dohledem přes milion Kikujů. Během let 1953 až 1955 proběhlo také několik programů kapitulace, které však Britům nepřinesly větší výsledky.

Velmi úspěšným krokem bylo naopak vytvoření kikujské domobrany, která vytvořením jednotek aktivizovala Kikuje, kteří byli buď loajální Britům nebo se z nějakého důvodu odmítali přidat k Mau Mau. Jednotky kikujské domobrany se rychle rozrůstaly a tisíce domorodých ozbrojených obyvatel byly jen těžko kontrolovatelné. Počáteční protikoloniální boj se tak částečně proměnil ve vnitřní válku kmene Kikujů,

protože proti sobě stáli Kikujové v kikujské domobraně a Kikujové v řadách hnutí Mau Mau. Vyřizování účtů a osobní vendeta v rámci jednoho kmene přispěly společně s masakry a excesy domobrany k tisícům civilních obětí.

Snaha zadržet rebely Mau Mau a ukončit povstání znamenala potřebu vytvořit zadržovací tábory, do nichž by bylo možné vzbouřence umístit. Postupně tedy vznikaly zadržovací a pracovní tábory, které však byly zejména po operaci Anvil v roce 1954 přeplněné. Cílem operace Anvil v Nairobi bylo znemožnit Mau Mau koordinovat z hlavního města aktivity hnutí a přerušit z města směřující tok peněz, zbraní i nových členů. Díky zadržení tisíců mužů měla koloniální správa kontrolu nad bezpečnostní situací v Nairobi, operace ale zároveň způsobila přeplněnost táborů.

Zadržení skuteční i domnělí rebelové byli v táborech vystaveni špatné hygienické i životní situaci a v těchto podmínkách trávili bez obvinění často několik let i po konci vojenské části povstání. Největším problémem táborů však bylo násilí evropských i afrických dozorců, kterým se téměř od začátku 21. století zabývaly britské soudy až do roku 2013. Skupina čtyř Keňanů žalovala britskou vládu za mučení a strádání v táborech. Keňané soud vyhráli, britská vláda se prostřednictvím ministra zahraničí omluvila za dění v táborech a přislíbila peněžní kompenzaci.

Násilí v britských táborech se věnuje i otázka autonomie britské koloniální správy v Keni. Autorka této práce předložila výzkumnou otázku, že koloniální správa jednala zejména v otázce represí iniciativně a o některých událostech v kolonii informovala centrální vládu v Londýně až retrospektivně. Příkladem tohoto jednání může být masakr v táboře Hola, který ukázal, nakolik autonomní byla v určitých případech administrativa v Keni. Již v úvodu bylo zmíněno, že tato práce otevírá možnost dalšího výzkumu míry autonomie v britské kolonii. Téma chování Britů v Keni však také může být výchozím bodem pro další práce, které se mohou věnovat například míře autonomie koloniálních správ obecně, nebo komparaci jednání několika různých koloniálních správ.

V posledních letech se ve spojení s Mau Mau často hovoří o tom, že akce v kolonii proti militantnímu hnutí byla tvrdší než proti jiným povstáním v britském impériu. Podle autorky k tomu mohl přispět tlak osadníků v Keni či barvitě vykreslení rituálních přísah a jejich aspektů. Chování Evropanů vůči Keňanům také jistě ovlivnilo nahlížení na rebely Mau Mau jako na „divochy“, kteří páchají „zvěrstva“.

Britská administrativa během mimořádného stavu popravila 1 090 osob a oficiálně bylo zabito přibližně 11 000 rebelů.¹⁶² Podle demografického výzkumu se ale odhaduje, že reálně zemřelo asi 24 000 rebelů.¹⁶³ Vzbouřenci Mau Mau zranili 916 afrických civilistů a zabili jich 1 819. Dalších několik set Afričanů „zmizelo“ a jejich těla nikdy nebyla nalezena. Za osm let mimořádného stavu zemřelo 32 evropských osadníků.¹⁶⁴

Mimořádný stav v Keni skončil v roce 1960 a Keňa vedená Jomo Kenyattou získala o tři roky později nezávislost.

Summary

The State of Emergency in Kenya was declared in 1952 and lasted for eight years. Unrest had been gathering pace during the 1940s and the moderate policy gave way to militant views before the colonial government declared an official State of Emergency. The rebellion of the Mau Mau movement was limited both geographically (Nairobi, Central province, Rift Valley province) and ethnically (Kikuyu tribe). The European settlers, who had been coming since the beginning of the 20th century, and the British colonial administration dominated politics in the colony.

The rebellion was caused by an anti-colonial atmosphere and by widespread beliefs among the Kikuyu that they had been cheated of the rightful lands by European settlers. The military phase of the counter-insurgency lasted for four years. In that time, the British colonial government and the army have taken a series of steps to defeat the rebellion. One of the measures taken by the administration was the creation of the Kikuyu Home Guard which basically turned an anti-colonial insurgency into a civil war.

The main challenge was to control members of the Kikuyu tribe, as many of them passively supported the Mau Mau cause. The colonial government detained alleged leaders of the Mau Mau during Operation Jock Scott but most of them were in fact moderate activists. The administration also exercised drastic restriction on movement and civil liberties through detention camps, the programme of villagisation and Operation Anvil. Operation Anvil was a massive security sweep through Nairobi and it

¹⁶² „Mau Mau uprising: Bloody history of Kenya conflict“, autor neveden, *BBC News*, 7 April 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-12997138>

¹⁶³ John Blacker, „The Demography of Mau Mau: Fertility and Mortality in Kenya in the 1950s: A Demographer’s Viewpoint“, *African Affairs* 106, č. 423 (2007): 205-227, <http://www.jstor.org> (staženo 22.3.2014), 226.

¹⁶⁴ David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain’s Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005), 84.

caused an overcrowding of the camps. The detainees in the camps had to endure overcrowding and also the widespread violence.

There is also the question of the autonomy of the colonial government from the central government in London. Based on the examples like the infamous Hola massacre, the author of this thesis shows that particularly in the repression sphere the colonial administration acted on its own initiative and informed London retrospectively.

It has been suggested that the suppression of the Mau Mau movement was harsher than the action in other colonies across the Empire. The author maintains a position that settler pressure, depiction of the oathing and portraying the rebels as 'savages' could have played the role.

Použité zdroje

Prameny

Video a audio záznam

- Audio záznam, reportáž o událostech během povstání Mau Mau a rozhovor s Davidem Andersonem, „Mau Mau blame ‚goes right to the top‘“, *BBC Radio 4, Today*, 7 April 2011, http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_9449000/9449775.stm
- Audio záznam, rozhovor s Ndiku Mutuou o událostech během povstání v rámci článku „Mau Mau uprising: Bloody history of Kenya conflict“, autor neuveden, *BBC News*, 7 April 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-12997138>
- Video „Mau Mau Chief Captured“ (číslo 609.05), katalogové číslo 56/086, délka 01:13, archiv mediální společnosti British Pathé, <http://www.britishpathe.com/video/mau-mau-chief-captured/query/mau+mau>
- Video „Operation Anvil in Nairobi 1954“ (číslo 2767.13), katalogový název UN 2614 H, délka 06:25, archiv mediální společnosti British Pathé, <http://www.britishpathe.com/video/operation-anvil-in-nairobi/query/mau+mau>

Dokumenty z archivů

- Archiv Hansard, House of Lords, Lords Sitting, 04 May 1932, „Kenya Land Commission“, <http://hansard.millbanksystems.com/lords/1932/may/04/kenya-land-commission>
- Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, 21 October 1952, „Kenya (Mau Mau Activities)“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1952/oct/21/kenya-mau-mau-activities>
- Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, Orders of the Day, 07 November 1952, „Colonial Affairs“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1952/nov/07/colonial-affairs>
- Archiv Hansard, House of Commons, Commons Sitting, 27 July 1959, „Hola Camp, Kenya (Report)“, <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1959/jul/27/hola-camp-kenya-report>
- Cabinet Meeting, 14 October 1952, CAB/195/10/97 CM 85 (52), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Cabinet Meeting, 21 October 1952, CAB/195/10/97 CM 87 (52), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

- Cabinet Meeting, 18 August 1953, CAB/195/11/56 CC 49 (53), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Cabinet Meeting, 13 January 1955, CAB/195/13/17 CC 55 (3), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 21 October 1952, CAB/128/25/37 CC (52-87), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 21 January 1954, CAB/128/27/4 CC (54-4), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 17 February 1954, CAB/128/27/9 CC (54-9), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 1 March 1954, CAB/128/27/13 CC (54-13), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 26 May 1954, CAB/128/27/36 CC 54 (36), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 13 January 1955, CAB/128/28/3 CC (55), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Conclusion, 2 June 1955, CAB/128/29/11 CM (55-11), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Col Young Letter“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818588/col-young-letter>
- Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Eight officers implicated in murder and abuse in Kenya“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818586/eight-offices-implicated-in-murder-and-abuse-in-kenya>
- Dokument zveřejněný novinářem Dominicem Cascianim v souvislosti s článkem „British Mau Mau abuse papers revealed“, „Hola Incident Telegram“, 12 April 2011, <http://www.scribd.com/doc/52818584/Hola-Incident-Telegram>
- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Situation in Kenya“, 13 October 1952, CAB 129/55/32 C 52 (332), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Kenya“, 14 November 1952, CAB/129/57/7 C 52 (407), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Detention of Supporters of Mau Mau“, 8 February 1954, CAB 129/65/50 C 54 (50), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Air Operations in Kenya“, 25 May 1954, CAB 129/68/22 C 54 (172), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Holo Detention Camp“, 11 June 1959, CAB 129/97/48 C 59 (98), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, „Jomo Kenyatta“, 25 July 1961, CAB 129/106/14 C 61 (114), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>
- Note by the Secretary of the Cabinet, Chief of Staff covering a report by the Chief of the Imperial General Staff, 7 March 1953, CAB/129/59/42 C 53 (92), on-line kolekce *The National Archive*, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

Další dokumenty a novinové články

- „British colonial ‚cover up‘ in Mau Mau camp revealed in new secret document release“, autor neveden, *The Telegraph*, 30 November 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/9713465/British-colonial-cover-up-in-Mau-Mau-camp-revealed-in-new-secret-document-release.html>
- „Kenya: UK expresses regret over abuse as Mau Mau promised payout“, Ian Cobain, *The Guardian*, 6 June 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/05/kenyan-mau-mau-payout-uk-regret-abuse>
- „Kenya’s Mau Mau uprising: Victims tell their stories“, autor neveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-22797624>
- „Kenya’s Mau Mau uprising: Your stories“, autor neveden, *BBC News*, 21 July 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-14233738>
- „Kenya’s Mau Mau revolt: Your experiences“, autor neveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/world-22795420>
- „Mau Mau torture victims to receive compensation – Hague“, autor neveden, *BBC News*, 6 June 2013, <http://www.bbc.com/news/uk-22790037>
- „Mau Mau uprising: Bloody history of Kenya conflict“, autor neveden, *BBC News*, 7 April 2011, <http://www.bbc.com/news/uk-12997138>
- National Army Museum, London, Online Exhibition „Kenya 1952-60“, <http://www.nam.ac.uk/exhibitions/online-exhibitions/kenya-1952-60>
- „Secret memo gave guidelines on abuse of Mau Mau in 1950s“, Ian Cobain a Peter Walker, *The Guardian*, 11 April 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/11/mau-mau-high-court-foreign-office-documents>

- „Sins of colonialists lay concealed for decades in secret archive“, Ian Cobain a Richard Norton-Taylor, *The Guardian*, 18 April 2012, <http://www.theguardian.com/uk/2012/apr/18/sins-colonialists-concealed-secret-archive>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, „Kenya“, <http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2k0data.asp>

Mapy

- Administrativní mapa Keni, „Administrative Map of Kenya, Provinces of Kenya“, http://www.nationsonline.org/oneworld/map/kenya_map.htm
- Mapa a proc. rozložení etnických skupin v Keni a stav v roce 2007, „Ethnic Groups“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/7172038.stm
- Mapa etnických a jazykově příbuzných skupin v Keni, „Ethnic Groups“, <http://www.worldofmaps.net/en/africa/map-kenya/map-ethinc-groups-kenya.htm>
- Mapa rozložení etnických skupin v Keni a stav v roce 2005, „Kenya’s Ethnic Groups“, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7168551.stm>

Sekundární literatura

Knihy

- David M. Anderson, *Histories of the Hanged: Britain’s Dirty War in Kenya and the End of Empire* (London: Weidenfeld & Nicolson, 2005).
- Huw Bennett, *Fighting the Mau Mau: The British Army and Counter-Insurgency in the Kenya Emergency* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).
- Daniel Branch, *Defeating Mau Mau, creating Kenya: counterinsurgency, civil war, and decolonization* (New York: Cambridge University Press, 2009).
- Daniel Branch, *Kenya: between hope and despair, 1963-2011* (New Haven: Yale University Press, 2011).
- Keith Kyle, *The politics of the independence of Kenya* (Basingstoke: Macmillan, 1999).
- Vladimír Nálevka, *Čas soumraku: Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce* (Praha: Triton, 2004).
- E.S. Atieno Odhiambo et al., eds., *Mau Mau and Nationhood: Arms, Authority and Narration* (Oxford: James Currey, 2003).

Články z odborných periodik

- David M. Anderson, „Master and Servant in Colonial Kenya, 1895-1939“, *The Journal of African History* 41, č. 3 (2000): 459-485, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2.2014).
- Huw Bennett, „Soldiers in the Court Room: The British Army’s Part in the Kenya Emergency under the Legal Spotlight“, *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 39, č. 5 (2011): 717-730, <http://www.jstor.org> (staženo 4.2.2014).
- Bruce J. Berman, „Ethnography as Politics, Politics as Ethnography: Kenyatta, Malinowski, and the Making of Facing Mount Kenya“, *Canadian Journal of African Studies* 30, č. 3 (1996): 313-344, <http://www.jstor.org> (staženo 7.4.2014).
- Bruce J. Berman, „Nationalism, Ethnicity, and Modernity: The Paradox of Mau Mau“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 181-206, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013).
- John Blacker, „The Demography of Mau Mau: Fertility and Mortality in Kenya in the 1950s: A Demographer’s Viewpoint“, *African Affairs* 106, č. 423 (2007): 205-227, <http://www.jstor.org> (staženo 22.3.2014).
- Daniel Branch, „The Enemy Within: Loyalists and the War against Mau Mau in Kenya“, *The Journal of African History* 48, č. 2 (2007): 291-315, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013).
- Stephen Chappell, „Air Power in the Mau Mau Conflict“, *The RUSI Journal* 156, č. 1 (2011): 64-70, <http://www.tandfonline.com> (staženo 26.11.2013).
- A.S. Cleary, „The Myth of Mau Mau in Its International Context“, *African Affairs* 89, č. 355 (1990): 227-245, <http://www.jstor.org> (staženo 2.11.2013).
- Dane Kennedy, „Constructing the Colonial Myth of Mau Mau“, *The International Journal of African Historical Studies* 25, č. 2 (1992): 241-260, <http://www.jstor.org> (staženo 25.2.2014).
- Gretha Kershaw, „Mau Mau from Below: Fieldwork and Experience, 1955-57 and 1962“, *Canadian Journal of African Studies* 25, č. 2 (1991): 274-297, <http://www.jstor.org> (staženo 31.3.2014).
- John Lonsdale, „KAU’s Cultures: imaginations of community and constructions of leadership in Kenya after the Second World War“, *Journal of African Cultural Studies* 13, č.1 (2000): 107-124, <http://www.jstor.org> (staženo 26.11.2013).
- John Lonsdale, „Mau Maus of the Mind: Making Mau Mau and Remaking Kenya“, *The Journal of African History* 31, č. 3 (1990): 393-421, <http://www.jstor.org> (staženo 3.10.2013).
- Hilda Nissimi, „Mau Mau and the Decolonisation of Kenya“, *Journal of Military and Strategic Studies* 8, č.3 (2006): 1-35, <http://www.jmss.org/jmss/index.php/jmss/article/view/131/147> (staženo 3.10.2013).

- Sharon B. Stichter, „Workers, Trade Unions, and the Mau Mau Rebellion“, *Canadian Journal of African Studies* 9, č. 2 (1975): 259-275, <http://www.jstor.org> (staženo 4.4.2014).
- David W. Throup, „The Origins of Mau Mau“, *The African Affairs* 84, č. 336 (1985): 399-433, <http://www.jstor.org> (staženo 2.11.2013).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Keňské etnické skupiny – mapa odpovídá stavu z roku 2005 (mapa)¹⁶⁵

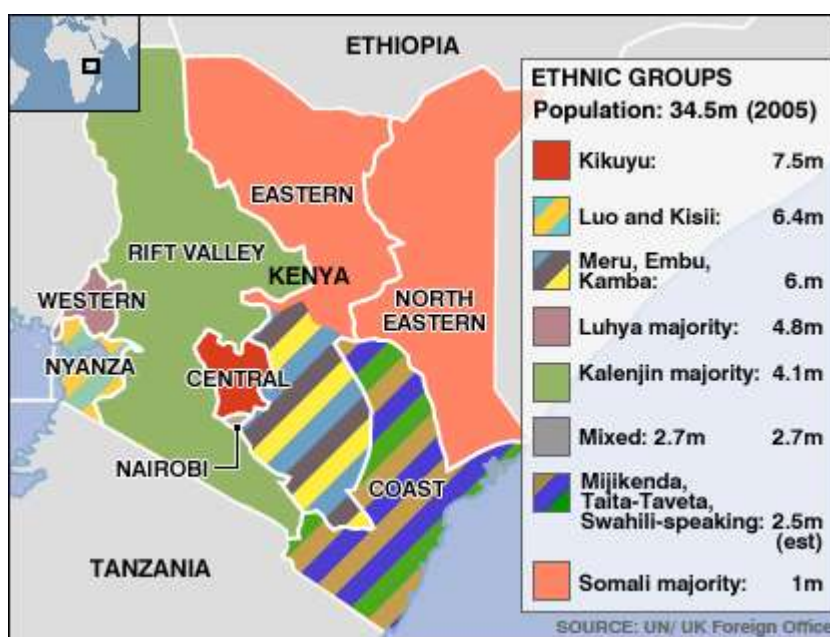
Příloha č. 2: Keňské etnické skupiny – procentuální vyjádření, mapa odpovídá stavu z roku 2007 (mapa)¹⁶⁶

Příloha č. 3: Keňské etnické skupiny – zjednodušený pohled na etnické a jazykově příbuzné skupiny (mapa)¹⁶⁷

Příloha č. 4: Administrativní mapa Keni s patrnými hranicemi provincií, které byly v roce 2013 zrušeny – na mapě je viditelná bývalá Centrální provincie, kde žije většina Kikujů (mapa)¹⁶⁸

Přílohy

Příloha č. 1: Keňské etnické skupiny – mapa odpovídá stavu z roku 2005 (mapa)



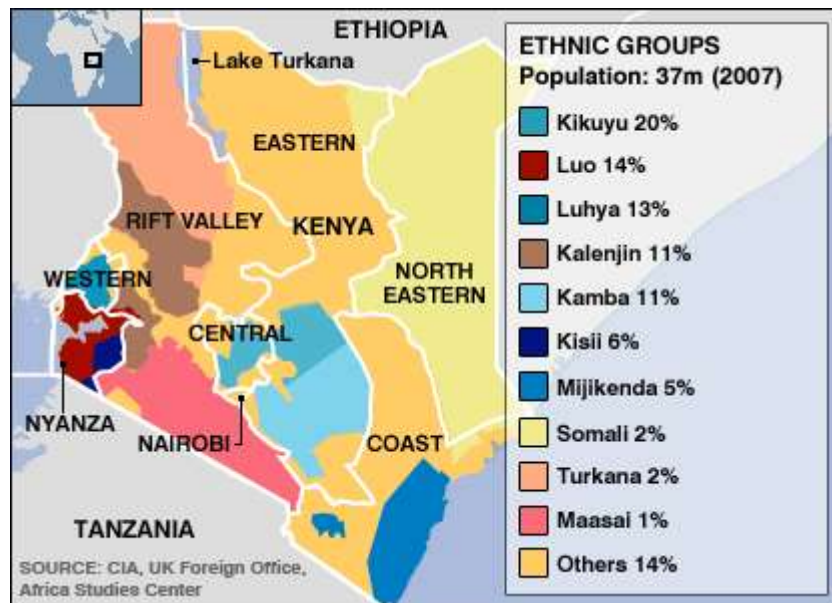
¹⁶⁵ Mapa rozložení etnických skupin v Keni a stav v roce 2005, „Kenya’s Ethnic Groups“, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7168551.stm>

¹⁶⁶ Mapa a procentuální rozložení etnických skupin v Keni a stav v roce 2007, „Ethnic Groups“, http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/7172038.stm

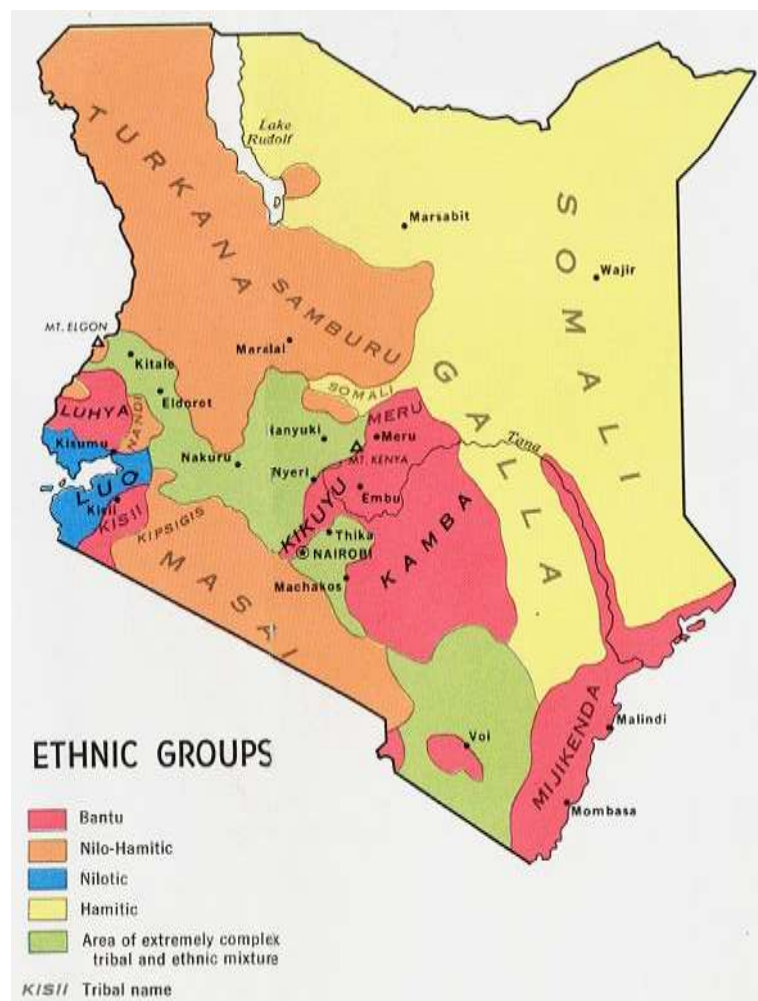
¹⁶⁷ Mapa etnických a jazykově příbuzných skupin v Keni, „Ethnic Groups“, <http://www.worldofmaps.net/en/africa/map-kenya/map-ethinc-groups-kenya.htm>

¹⁶⁸ Administrativní mapa Keni, „Administrative Map of Kenya, Provinces of Kenya“, http://www.nationsonline.org/oneworld/map/kenya_map.htm

Příloha č. 2: Keňské etnické skupiny – procentuální vyjádření, mapa odpovídá stavu z roku 2007 (mapa)



Příloha č. 3: Keňské etnické skupiny – zjednodušený pohled na etnické a jazykově příbuzné skupiny (mapa)



Příloha č. 4: Administrativní mapa Keni s patrnými hranicemi provincií, které byly v roce 2013 zrušeny – na mapě je viditelná bývalá Centrální provincie, kde žije většina Kikujů (mapa)

